

LIBER QUADRAGESIMUS QUINTUS.

f. 317'

I.

R DE UERBORUM OBLIGATIONIBUS R

SEP

UERBORUM libro quadragesimo octauo ad Sabinum. Stipulatio non potest [B.48, 1, 1] *S**
 si nisi utroque loquente: et ideo neque mutus neque surdus neque infans stipulatio- 5
 contrahere possunt: nec absens quidem, quoniam exaudire inuicem debent. si quis
 ex his uult stipulari, per seruum praesentem stipuletur, et adquiret ei ex stipulatu
 nem. item si quis obligari uelit, iubeat et erit quod iussu obligatus. Qui praeſens
 rogauit, si antequam sibi responderetur discessit, inutilem efficit stipulationem: ain uero
 iens interrogauit, mox discessit et reuerso responsum est, obligat: interualum enim 10
 um¹ non uitauit obligationem. Si quis ita interroget² 'dabis'? responderit 'quid ni?',
 utique in ea causa est, ut obligetur: contra si sine uerbis adnuisset. non [Ep. 8, 22]
 m autem ciuiliter, sed nec naturaliter obligatur, qui its adnuit: et ideo recte [Ep.]
 m est non obligari pro eo nec fideiuſſorem quidem. Si quis simpliciter interrogatus
 responderit: 'si illud factum erit, dabo', non obligari eum constat: aut si ita interrogatus: 15
 'kalendas quintas?' responderit: 'dabo idibus', aequo non obligatur: non enim sic
 indit, ut interrogatus est. et uersa nice si interrogatus fuerit sub condicione, respon-
 pure, dicendum erit eum non obligari. cum adicet aliquid uel detrahit obligationi,
 ex probandum est uitiata esse obligationem, nisi stipulatori diuersitas responſionis
 placuerit: tunc enim alia stipulatio contracta esse uidetur. Si stipulanti mihi 'decem' 20
 iuginti' respondeas, non esse contractam obligationem nisi in decem conſtat. ex con-
 quoque si me 'iuginti' interrogante tu 'decem' respondeas, obligatio nisi in decem
 erit contracta: licet enim oportet congruere summam, attamen manifestissimum est
 ti et decem inesse. Sed si mihi Pamphilum stipulanti tu Pamphilum et Stichum spo-
 eris, Stichi adiectionem pro superuacuo habendam puto: nam si tot sunt stipulationes, 25
 corpora, due sunt quodammodo stipulationes, una utilis, alia inutilis, neque uitiatur
 per hanc inutilem. Eadem an alia lingua respondeatur, nihil interest. proinde si quis
YMOC). Petrus 4, 56 = l. 1 pr. (usque ad u. 8 actionem). § 4. 6 (usque ad p. 650, 1 con-
 niter respondeatur)

dicum (u. i.: cf. l. 137 pr. h. t. 45, 2, 6, 3)? ³ interroganti?

[dragesimo octauo] *F*Petr., xluii *Y*, uiii *M*,
FO | ad sabinum *om. MO* 5 loquenti *F²*
 c] neque *Petr.* | quidem quoniam] quia
 | exaudire] exaudire se *Y²C Petr.* | in-
 n debent] debent inuicem *Petr.* 7 ei]
 ii *X²*, sibi *Petr.* 9 si antequam (unte-
 1 *F²*) sibi responderetur] *FO*, mox *XY*
rscr. est lectio Flor.), mox si *C*, si ante-
 1 sibi responderetur mox *M* | uero] ue-
 10 interrogauerit *F²* | mox] *FMOC*,
 tequam responderetur *XY* 11 medium]
FO²C, modii temporis *X*, modicum *M²O²*
 us ita ... quid nil] ἐὰν ἐπερτήσως (cod.
 οὐκέτι) ὁμολογεῖς διδόναι; καὶ εἴπης· διὰ

tí μή; *B* (*Tip.*) 14 interrogatus] *FX²Y²*, in-
 terrogatus fuerit et ille (ille *Y²* et rel., *om. Y²*)
 sub condicione *X²Y²* *MO* 16 dabu *F²*
 20 si *om. O Petr.* 21 iuginti resp.] resp.
 xx *X* | esse contr.] contr. esse *Petr.* | ex contr.]
 e contr. *O Petr.* 22 obligatio *om. X²* 23 erit]
 erunt *X²* | enim *om. Y* | oportet] oporteat
O² Petr. | manifestissimum] *FM*, manifestum
XYOC Petr. 24 iuginti] in xx *X²MO²C* |
 tu pamphili^m et *F²* 25 tut *F²* 27 eadem
 an alia lingua resp.] an alia eadem lingua
 resp. *X*, et an alia lingua resp. an eadem
Petr. | proinde] ueluti *Petr.*

Latine interrogauerit, respondeatur ei Graece, dummodo congruenter respondeatur, obligatio constituta est: idem per contrarium. sed utrum hoc usque ad Graecum sermonem tantum protrahimus an uero et ad alium, Poenum forte uel Assyrium uel cuius alterius linguae, dubitari potest. et scriptura Sabini, sed et uerum patitur, ut omnis sermo contineat uerborum obligationem, ita tamen, ut uterque alterius linguam intellegat siue per se siue per 5 uerum interpretem.

2 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Stipulationum quaedam in dando, [B.43, 1, 2] S° 1 quaedam in faciendo consistunt. Et harum omnium quaedam partiam praestationem recipiunt, ueluti cum decem dari stipulamur: quaedam non recipiunt, ut in his, quae natura diuisionem non admittunt, ueluti cum uiam iter actum stipulamur: quaedam partis quidem 10 dationem natura recipiunt, sed nisi tota dantur, stipulationi satis non fit, ueluti cum hominem generaliter stipulor aut lancem aut quodlibet uas: nam si Stichi pars soluta sit, nondum in illa parte stipulationis liberatio nata est, sed aut statim repeti potest aut in pendent est, donec aliis detur. eiusdem condicionis est haec stipulatio: 'Stichum aut Pam- 15 philum dari'? Ex his igitur stipulationibus ne heredes quidem pro parte soluendo liberari possunt, quamdiu non eandem rem omnes dederint: non enim ex persona heredum condicio obligationis immutatur. et ideo si diuisionem res promissa non recipit, ueluti uia, heredes promissoris singuli in solidum tenentur: sed quo casu unus ex heredibus solidum 20 praestiterit, repetitionem habebit a coherede familiae erciscundae iudicio. ex quo quidem 19 accidere Pomponius ait, ut et stipulatoris uiae uel itineris heredes singuli in solidum | ha- f. 318 beant actionem: sed quidam hoc casu extingui stipulationem putant, quia per singulos ad- 25 quiri seruitus non potest: sed non facit inutilem stipulationem difficultas praestationis. Si tamen hominem stipulatus cum uno ex heredibus promissoris eggero, pars dumtaxat ceterorum obligationi supererit, ut et solui potest. idemque est, si uni ex heredibus accepto latum sit. Idemque est in ipso promissore et fideiussoribus eius, quod diximus in heredibus. 30 5 Item si in facto sit stipulatio, ueluti si its stipulatus fuero: 'per te non fieri neque per heredem tuum, quo minus mihi ire agere licet'? et unus ex pluribus heredibus prohibuerit, tenentur quidem et coheredes eius, sed familiae erciscundae iudicio ab eo repeatent 6 quod praestiterint. hoc et Iulianus et Pomponius probant. Contra autem si stipulator decesserit, qui stipulatus erat sibi heredique suo¹ agere licere, et unus ex heredibus eius 35 prohibeatur, interesse dicemus, utrum in solidum committatur stipulatio an pro parte eius, qui non sunt prohibiti, dolii mali exceptione summovebuntur: si uero poena nulla posita sit, tunc pro parte eius tantum qui prohibitus est committetur stipulatio.

3 ULPIANUS libro quadragesimo nono ad Sabinum. Idem iris est et in illa [B.43, 1, 3] S° 1 stipulatione: 'mihi heredique meo habere licere'? Sed haec differentia illam habet rationem, quod, ubi unus ex heredibus prohibetur, non potest coheres ex stipulatu agere, cuius nihil interest, nisi poena subiecta sit: nam poena subiecta efficit, ut omnibus committatur, quia hic non quaerimus, cuius intersit. enim uero ubi unus ex heredibus prohibet, omnes tenentur heredes: interest enim prohibiti a nemine prohiberi.

4 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Eadem dicemus et si dolum abesse [B.43, 1, 4] S° a te herede tuo stipulatus sim et aut promissor aut stipulator pluribus heredibus relictis 1 dececerit. Cato libro quinto decimo scribit poena certae pecuniae promissa, si quid alter factum sit, mortuo promissore si ex pluribus heredibus unus contra quam cautum sit fecerit, aut ab omnibus heredibus poenam committi pro portione hereditaria aut ab uno pro por- 45 F(XYMOC)

¹ ire ins. (edd.)

1 respondeatur ei] et respondeatur O^o Petr., et respondeatur ei O^o 3 assurium F 4 di- bitari] dubitari F² | et] F, ex XYMOC, haec F², extat Y² | patitur] FX'OC, putat Y, putatur uel patitur M, inc. X² 8 praestationem F²

18 in 'n'ulla F² | aut in] aut im F 19 h'er- ciscundae F² 23 promissoris F 28 h'er- ciscundae F² 33 si uero¹ poena F² 38 si² F² 40 a] o F²

tione sua: ab omnibus, si id factum, de quo cautum est, indiuiduum sit, ueluti 'iter fieri', quia quod in partes diuidi non potest, ab omnibus quodammodo factum uideretur: at si de eo cautum sit, quod diuisionem recipiat, ueluti 'amplius non agi', tum eum heredem, qui aduersus ea fecit, pro portione sua solum poenam committere. differentiae hanc esse rationem, quod in priore casu omnes commississe uidentur, quod nisi in solidum peccari 5 non poterit, 'illam stipulationem per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat?' sed uideamus, ne non idem hic sit, sed magis idem, quod in illa stipulatione 'Titum heredem-que eius ratum habiturum': nam hac stipulatione et solus tenebitur, qui non habuerit ratum, et solus aget, a quo fuerit petitum: idque et Marcellio uidetur, quamuis ipse dominus 10 2 pro parte ratum habere non potest. Si is, qui duplam stipulatus est, decesserit pluribus heredibus relictis, unusquisque ob euictionem suae partis pro portione sua habebit actionem. idemque est in stipulatione quoque fructuaria et damni infecti et ex operis noui nuntiatione: restitui tamē opns ex operis noui nuntiatione pro parte non potest. haec utilitatis causa ex parte stipulatorum recepta sunt: ipsi autem promissori pro parte neque 15 restitutio neque defensio contingere potest.

- 5 POMPONIUS libro uicensimo sexto ad Sabinum. Stipulationum aliae [B. 43, 1, 5. I. 8, 18 pr. S*] iudiciales sunt, aliae praetoriae, aliae conuentionales, aliae communes praetoriae et iudiciales. iudiciales sunt dumtaxat, quae a mero iudicis officio proficiscuntur, ueluti [I. 8, 18, 1] de dolo cautio: praetoriae, || quae a mero praetoris officio proficiscuntur, ueluti [I. 8, 18, 2 f. 818'] 20 damni infecti. praetorias autem stipulationes sic audiri oportet, ut in his contineantur etiam aediliciae: nam et hae ab iurisdictione ueniunt. conuentionales sunt, quae [I. 8, 18, 3] ex conuentione reorum fiunt, quarum totidem genera sunt, quot paene dixerim rerum contrahendarum: nam et ob ipsam uerborum obligationem fiunt et pendent ex negotio contracto. communes sunt stipulationes ueluti rem saluam fore pupilli: nam et prae- [I. 8, 18, 4] 25 tor iubet rem saluam fore pupillo caueri et interdum iudex, si aliter expediri haec res non potest: item duplae stipulatio uenit ab iudice aut ab aedilis edicto. Stipulatio [I.] autem est uerborum conceptio, quibus is qui interrogatur daturum facturum se quod 2 interrogatus est responderit. Satis acceptio est stipulatio, quae ita obligat promissorem, 3 ut adpromissores quoque ab eo accipientur, id est qui idem promittunt. Satis autem accipere dictum est eodem modo, quo satis facere: nam quia id, quo quis contentus erat, ei 20 praestabatur, satis fieri dictum est: et similiter quia tales, quibus contentus quis futurus esaset, ita dabantur, ut uerbis obligarentur, satis accipi dictum est. Si sortem promiseris et, si ea soluta non esaset, poenam: etiamsi unus ex heredibus tuis portionem suam ex 4 sorte soluerit, nihil minus poenam committet, donec portio coheredis soluatur². Idemque est de poena ex compromisso, si unus paruerit, alter non paruerit sententiae iudicis: sed 25 a coherede ei satisfieri debet. nec enim aliud in his stipulationibus sine iniuria stipulatoris constitui potest.

- 6 ULPIANUS libro primo ad Sabinum. Is, cui bonis interdictum est, stipulando [B. 43, 1, 6 S sibi adquirit, tradere uero non potest uel promittendo obligari: et ideo nec fideiussor pro eo interuenire poterit, sicut nec pro furioso. [Ep. 4, 27 40]

- 7 IDEM libro sexto ad Sabinum. Impossibilis condicio cum in faciendum 20 [B. 43, 1, 7 S cipitur, stipulationibus obstat: aliter atque si talis condicio inseratur stipulationi 'si in 'caelum non ascenderit'³: nam utilis et praesens est et pecuniam creditam continet.

F(XYMOC)

¹ similemque esse huic *similiaue ins.* ² ex sorte soluerit nec portio coheredis soluatur, nihil minus poenam committet? ³ ascenderis (*Hal.*)?

1 fierij *FX⁴Y⁵*, fieri uel non fieri *X⁶MOC*, fieri uel non fieri uel quomodo ire agere liceat *Y⁷* 5 uide'm'tur *F⁸* | peccari] *FX⁹YM¹⁰O¹¹*, prestarri *X¹²M¹³O¹⁴C¹⁵* 6 illam stipulationem] *F*, ut in illam stipulationem *X¹⁶Y¹⁷C¹⁸*, ut in illa stipulatione *Y¹⁹MO*, ut est in illa etiam stipulatione *X²⁰* 8 post habiturum *ins.* paulus

respondit non esse idem *X²¹O²²*, paulus respondit non esse idem al. sine non *Y²³*: 'hoc si habeas Paulus respondit non esse idem, et sic Py[sis], sed alias deest non' *Accusative* 22 quod *F* | contrahendorum *F²⁴* 43 nam] nam hic *F²⁵*

- 8 PAULUS libro secundo ad Sabinum. In illa stipulatione: 'si kalendas Stichum [B. 43, 1, 8] S 'non dederis, decem dare spondes?' mortuo homiae quaeritur, an statim ante kalendas agi possit. Sabinus Proculus exspectandum diem actori putant, quod est uerius: tota enim obligatio sub condicione et in diem collata est et licet ad condicionem committi uideatur, dies tamen supereat. sed cum eo, qui ita promisit: 'si intra kalendas digito caelum non 5 'teterigerit', agi protinus potest. haec et Marcellus probat.
- 9 POMPONIUS libro secundo ad Sabinum. Si Titius et Seius separatim ita sti- [B. 43, 1, 9] S pulati essent: 'fundum illum, si illi non dederis, mihi dare spondes?', finem dandi alteri fore, quoad iudicium acciperetur, et ideo occupantis fore actionem. 9
- 10 IDEM libro tertio ad Sabinum. Hoc iure utimur, ut ex hac stipulatione: [B. 43, 1, 10] S 'si Lucius Titius ante kalendas Maias in Italiam non uenerit, decem dare spondes?' non ante peti quicquam possit, quam exploratum sit ante eam diem in Italiam uenire Titium non posse neque uenisse¹, siue uiuo siue mortuo id acciderit.
- 11 PAULUS libro secundo ad Sabinum. Filius dum in ciuitate est si stipuletur, [B. 43, 1, 11] S patri reuerso ab hostibus uidetur adquisisse. 15
- 12 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. Si ita stipulatus fuero: 'decem aut [B. 43, 1, 12] S 'quinque dari spondes?', quinque debentur: et si ita: 'kalendas Ianuarii uel Februarii || 'dari spondes?', perinde est, quasi 'kalendas Februarii' stipulatus sim. 13
- 13 ULPIANUS libro nono decimo ad Sabinum. Qui 'ante kalendas proximas' [B. 43, 1, 13] S stipuletur, similis est ei, qui 'kalendas' stipulatur. 20
- 14 POMPONIUS libro quinto ad Sabinum. Si ita stipulatus essem abs te 'domum [B. 43, 1, 14] S 'aedificari?' uel heredem meum damnauero insulam aedificare, Celso placet non ante agi posse ex ea causa, quam tempus praeterisset, quo insula aedificari posset: nec fideiuseos dati ante diem² tenebuntur:
- 15 IDEM libro uicensimo septimo ad Sabinum. et ideo haesitatur, si aliqua pars insulae S facta sit, deinde incendio consumpta sit, an integrum tempus computandum sit rursus ad aedificandam insulam an uero reliquum dumtaxat exspectandum quod deerat. et uerius est, ut integrum ei detur.
- 16 IDEM libro sexto ad Sabinum. Si Stichum aut Pamphilum [B. 43, 1, 15. BS. 29, 6, 9 sch. 3] S mihi debebas et alter ex eis meus factus sit ex aliqua causa, reliquum³ debetur mihi a te. 1 Stipulatio huiusmodi 'in annos singulos' una est et incerta et perpetua, non quemadmodum simile legatum morte legatarii finiretur.
- 17 ULPIANUS libro uicensimo octavo ad Sabinum. Stipulatio non ualeat in rei [B. 43, 1, 16] S promittendi arbitrium collata condicione.
- 18 POMPONIUS libro decimo ad Sabinum. Qui bis idem promittit, ipso iure [B. 43, 1, 17] S amplius quam semel non tenetur.
- 19 IDEM libro quinto decimo ad Sabinum. Si stipulatio facta fuerit: [B. 43, 1, 18. Ep. 1, 23] S 'si culpa tua diuortium factum fuerit, dari?', nulla stipulatio est, quia contenti esse debeamus poenis legum comprehensio: nisi si et stipulatio tantundem habeat poenae, quanto lege sit comprehensa. 40
- 20 ULPIANUS libro trigesimo quarto ad Sabinum. Huiusmodi stipulationes non [B. 43, 1, 19] S sunt inutiles: 'quod tibi Titius debet, cum debitor esse desierit, dare spondes?' nam ualeat stipulatio quasi sub quanis alia condicione concepta.
- 21 POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Si diuortio [B. 43, 1, 20. BS. 28, 1, 3 sch. 3] S facto ea, quae nihil in dote habeat, dotis nomine centum dari stipuletur, uel quae centum dumtaxat habeat, ducenta dotis nomine dari stipuletur: Proculus ait, si ducenta stipuletur F(XYMOC)

¹ uenisse] interesse? ² diem del. ³ reliquus (edd.)?

22 uel 'si' heredem F² 26 an in 'in'tegrum F² (Tip.) 35 ipso] F²XYMOC, ideo F¹ 39 poe-
27 deerit F² 28 ut 'in' integrum F² 30 eis] nis legum comprehensio] ἡ τῷ οἴκῳ ἐπὶ τῷ
his F² | ex aliqua causa] quasi esset alia uel τοιούτων ώριμένη ποιηή B(Photius) 43 qua'm-
alia qua, uertunt Graeci: εἰ ἐτέρας αἰτιας B uis F² 45 que nihil F

quae centum habeat, sine dubio centum quidem in obligationem uenire, alia autem centum actione de dote deberi. dicendum itaque est, etiam si nihil sit in dote, centum tamen uenire in stipulationem, sicuti, cum filiae uel matri uel sorori uel aliis cuilibet dotis nomine legatur, utile legatum esset.

2 PAULUS libro nono ad Sabinum. Si id quod aurum putabam, cum aes esset, [B. 48, 1, 21] S stipulatus de te fuero, teneberis mihi huius aeris nomine, quoniam in corpore consenserimus: sed ex doli mali clausula tecum agam, si sciens me fefelleris.

3 POMPONIUS libro nono¹ ad Sabinum. Si ex legati causa aut ex stipulatu [B. 48, 1, 22] S^{*} hominem certum mihi debebas, non aliter post mortem eius tenearis mihi, quam si per te steterit, quo minus uiuo eo² eum mihi dares: quod ita fit, si aut interpellatus non dedisti 10 aut occidisti eum.

4 PAULUS libro nono ad Sabinum. Sed si ex stipulatu Stichum debeat pu- [B. 48, 1, 23] S pillus, non uidebitur per eum mora fieri, ut mortuo eo teneatur, nisi si tutore auctore aut solus tutor interpelletur.

5 POMPONIUS libro uicesimo ad Sabinum. Si dari stipuler id quod mihi iam [B. 48, 1, 24] S ex stipulatu debeatur, cuius stipulationis nomine exceptione tutus sit promissor, obligabitur ex posteriore stipulatione, quia superior quasi nulla sit exceptione obstante.

6 ULPIANUS libro quadragesimo secundo ad Sabinum. Generaliter nouimus [B. 48, 1, 25] S turpes stipulationes nullius esse momenti:

7 || POMPONIUS libro uicensimo secundo ad Sabinum. ueluti si quis homicidium [B. 48, 1, 26] S f. 319' nel sacrilegium se facturum promittat. sed et officio quoque praetoris continetur ex huiusmodi obligationibus actionem denegari. Si stipulatus hoc modo fuerit: 'si intra biennium 'Capitolium non ascenderis, dari?', non nisi praeterito biennio recte petam.

8 PAULUS libro decimo ad Sabinum. Si rem tradi stipulamur, non intellegi- [B. 48, 1, 27] S mur proprietatem eius dari stipulatori³, sed tantum tradi.

9 ULPIANUS libro quadragesimo sexto ad Sabinum. Scire debemus in stipulationibus tot esse stipulationes, quot summae sunt, totque esse stipulationes, quot species sunt. secundum quod evenit, ut mixta una summa uel specie, quae non fuit in praecedenti stipulatione, non fiat nouatio, sed efficit duas esse stipulationes. quamuis autem placuerit tot esse stipulationes, quot summae, totque esse stipulationes⁴ quot res: tamen si pecuniam quis, quae in conspectu est, stipulatus sit, uel aceruum pecuniae, non tot sunt stipulationes, quot nummorum corpora, sed una stipulatio: nam per singulos denarios singulas esse stipulationes absurdum est. stipulationem quoque legatorum constat unam esse, quamuis plura corpora sint uel plura legata. sed et familiae uel omnium seruorum stipulatio una est. itemque quadrigae aut lecticariorum stipulatio una est. at si quis illud et illud stipulatus sit, tot stipulationes sunt, quot corpora. Si a fure hominem sim stipulatus, quasitum est, an stipulatio ualeat. mouet quaestionem, quod stipulatus hominem plerumque meum uideor: non ualeat autem huiusmodi stipulatio, ubi quis rem suam stipulatus est. et constat, si quidem ita stipulatus sim: quod ex causa condictionis dare 'facere' oportet⁵, stipulationem ualere: si uero hominem dari stipulatus fuerit, nullius momenti esse stipulationem. quod si postea sine mora decessisse proponatur seruus, non teneri furem condictione Marcellus ait: quamdiu enim uiuit, condici poterit, at si decessisse proponatur, in ea condicione est, ut euanescat condicio propter stipulationem.

10 IDEM libro quadragesimo septimo ad Sabinum. Sciendum est generaliter, quod si quis se scripperit fideiussisse, uideri omnia sollemniter acta.

F(XYMO)

¹ in numero error est (Cuiacius) ² uiuo eo] uiuum? ³ stipulari? ⁴ quot summae totque esse stipulationes del. ⁵ te ins.

2 sit] at F¹ 3 stipulatione F | sorori¹ F² πωτᾶν καὶ οὐχὶ τὴν δεκποτεῖαν B (Tip.) 25 pri' a etatem F² 30 placuerint F² 31 quae] 7 refelleris F¹ 18 secundi F¹ 20 homi- que F 32 sunt] sint F | quot uummorum F¹ cilium F² 24 si rem seq.] δοκεῖ (ò ἐπερωτῶν παραδοθῆναι αὖτε πρᾶγμα) τὴν παράδοσιν ἐπε-

- 31 POMPONIUS libro uicesimo quarto ad Sabinum. Si rem meam sub condicione [B. 43, 1, 29] ^S stipuler, utilis est stipulatio, si condicioneis existentis tempore mea non sit.
- 32 UPLIANUS libro quadragensimo septimo ad Sabinum. Si in nomine serui, [B. 43, 1, 30] ^S quem stipularemur dari, erratum fuisset, cum de corpore constitisset, placet stipulationem ⁵ ualere.
- 33 POMPONIUS libro uicensimo quinto ad Sabinum. Si Stichus certo die dari [B. 43, 1, 31] ^S promissus ante diem moriatur, non tenetur promissor.
- 34 UPLIANUS libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Multum interest, utrum [B. 43, 1, 32] ^S ego stipuler rem, cuius commercium habere non possum, an quis promittat: si stipuler rem, cuius commercium non habeo, inutilem esse stipulationem placet: si quis promittat, ¹⁰ cuius non commercium¹ habet, ipsi nocere, non mihi.
- 35 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Si stipulor, ut id fiat, quod natura [B. 43, 1, 33] ^S fieri non concedit, non magis obligatio consistit, quam cum stipulor ut detur quod dari ¹ non potest: nisi per quem stetit, quo minus facere id possit. Item quod leges fieri prohibent, si perpetuam causam seruaturum est, cessat obligatio, ueluti si sororem nupturam ¹⁵ [sibi aliquis stipuletur: quamquam etiamsi non sit perpetua causa, ut rececidit² in sorore f. 320 ² adoptiuia, idem dicendum sit, quia statim contra mores sit. Si in locando conducendo, uendendo emendo ad interrogationem quis non responderit, si tamen consentitur in id, quod responsum³ est, ualeat quod actum est, quia hi contractus non tam uerbis quam consensu confirmantur. ²⁰
- 36 UPLIANUS libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Si quis, cum aliter [B. 43, 1, 34] ^S eum conuenisset obligari, aliter per machinationem obligatus est, erit quidem suptilitate iuris obstrictus, sed doli exceptione uti potest: quia enim per dolum obligatus est, competit ei exceptio. idem est et si nullus dolus intercessit stipulantis, sed ipsa res in se dum habet: cum enim quis petat ex ea stipulatione, hoc ipso dolo facit, quod petit. ²⁵
- 37 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Si certos nummos, puta qui in arca [B. 43, 1, 35] ^S sint, stipulatus sim et hi sine culpa promissoris perierint, nihil nobis debetur.
- 38 UPLIANUS libro quadragensimo nono ad Sabinum. Stipulatio ista: habere [B. 43, 1, 36] ^S licere spondes? hoc continet, ut liceat habere, nec per quemquam omnino fieri, quo minus nobis habere liceat. quae res facit, ut videatur reus promisisse per omnes futurum, ut ³⁰ tibi habere liceat: uidetur igitur alienum factum promisisse, nemo autem alienum factum promittendo obligatur, et ita utimur. sed se obligat, ne ipse faciat, quo minus habere liceat: obligatur etiam, ne heres suus faciat uel quis ceterorum successorum efficiat, ne ¹ habere liceat. Sed si quis promittat per alium non fieri, praeter heredem suum dicendum ² est inutiliter eum promittere factum alienum. At si quis uelit factum alienum promittere, ³⁵ poenam uel quanti ea res sit potest promittere. sed quatenus habere licere videbitur? si nemo controuersiam faciat, hoc est neque ipse reus, neque heredes eius heredumue
- FPOMC. [ad l. 35. 36. 38: u. uol. I p. 12*] (XYMOC). Petrus 2, 5 = l. 2: 4, 57 = l. 35 pr. § 1
(usque ad u. 16 stipuletur). 2: 4, 61 = l. 36: 4, 58 = l. 37*

¹ commercium non (dett.)? ² accedit (Hal.)? ³ non ins.

6 uicesimo quinto] xxui M, om. X | dari promissus dari YC, dandi promissus Petr. 12 duodecimo] FXMO, xui Y Petr. | si stipulor] si stipuler XYCPetr. | quod om. Y^e 13 detur] id detur XOC 14 possit] non possit X^e | prohibentur X^e 15 perpetua causa Petr. | seruatorum F' Petr. | si om. X | sororem] FO, sororem suam XYMC Petr. | nuptarum F^e, nuptam Y 18 emendando Y^e | consentitur] consentit Petr., consenserit X, consentiatur Y^e, concecisit C 19 e'st ualeat F^e | hi] is X | tam] uetam X^e 20 confirmatur X 21 ulpianus] FXMO, idem YC, paulus Petr. | quadragensimo octauo] FO, to POMM. (?)

xliiiii Y, xix (uel xliii) Petr., uiii M, om. X 22 eum om. X^eY Petr., inc. M^e | obligatus est] est obligatus Petr., obligatio est M^e | suptilitate] POMM. XMO, suptilitati FYC Petr. 23 obstrictus] constrictus M, astrictus C | quis] qui X^e?YOC Petr. 24 stipulantis] stipulatus X^e | sed] et Petr. 25 petat] F, peta X^e. petit Xe Petr. | ipso] XYM^e?OC Petr., ipso FM^e? 26 duodecimo] xu Petr. 27 sint] sunt MPetr. | sim] sum C Petr., om. Y^e | perierint] perierunt Petr. 30 uideatur F^e 31 promisisse F^e: promisisse nemo autem alienum factum uidetur omisisse POMM. 33 obligator F^e

successores. Si quis forte non de proprietate, sed de possessione nuda controv ersiam fecerit uel de usu fructu uel de usu uel de quo alio iure eius, quod distractum est, palam est committi stipulationem: habere enim non licet ei, cui aliquid minuitur ex iure quod habuit. Quaesitum est, utrum propriam demum rem an et alienam promittere possit¹ habere licere. et magis est, ut et aliena promitti possit: quae res ita effectum habebit, si propria esse promissoris cooperit. quare si perseverauerit aliena, dicendum erit stipulationem non committi, nisi poena adiecta sit, cum neque per eum neque per successorem eius quicquam factum sit. Sicut autem ex parte rei successores eius cum ipso tenentur, ita etiam ex parte actoris committitur stipulatio ipsi stipulatori ceterisque, quicumque ei succedunt, scilicet si rem ipsi² habere non licuerit. ceterum si alii habere non licuit, certo certius est non committi stipulationem, et nihil intererit, utrum ita stipuler 'habere licere' an 'mihi habere licere'. Hi, qui sunt in aliena potestate, his, in quorum sunt potestate, habere licere stipulari possunt ea ratione, qua cetera quoque his possunt stipulari. [B] sed si seruus fuerit stipulatus sibi habere³, quaesitum est, an recte stipulatus uideatur. et ait Iulianus libro quinquagessimo secundo digestorum, si seruus stipuletur sibi habere licere aut per se non fieri, quo minus habere stipulatori licet, promittat: stipulatio, inquit, non committitur, quamuis auferri res ei et ipse auferre eandem possit: non enim factum, sed ius in hac stipulatione uertitur. cum I[uero] stipulatur per promissorem non f. 320' fieri, quo minus sibi ire agere licet, non ius stipulationis, inquit, sed factum uersatur. sed uideatur mihi, licet iuris uerba contineat haec stipulatio 'habere licere', tamen sic esse 30 accipiendam⁴, ut in seruo et in filio familias uideatur actum esse de possessione retinenda aut non auferenda et uires habeat stipulatio. Haec quoque stipulatio: 'possidere mihi licere spondes?' utilis est: quam stipulationem seruus an possit utiliter in suam personam concipere, uideamus. sed quamuis ciuili iure seruus non possideat, tamen ad possessionem naturalem hoc referendum est, et ideo dubitari non oportet, quin et seruus recte ita stipuletur. Plane si 'tenere sibi licere' stipulatus sit seruus, utilem esse stipulationem conuenit: licet enim possidere ciuiliter non possint, tenere tamen eos nemo dubitat. 'Habere' dupliciter accipitur: nam et eum habere dicimus, qui rei dominus est et eum, qui dominus quidem non est, sed tenet: denique habere rem apud nos depositam solemus dicere.

Si quis ita stipulatus fuerit 'uti frui sibi licere', ad heredem ista stipulatio non [B. 48, 1, 36] 30 pertinet. Sed et si non addiderit 'sibi', non puto stipulationem de usu fructu ad heredem transire, eoque iure utimur. Sed si quis uti frui licere sibi hereditique suo stipulatus sit, uideamus, an heres ex stipulatu agere possit. et putem posse, licet diuersi sint fructus: nam et si ire agere stipuletur sibi hereditique suo licere, idem probauerimus. Si quis dolum malum promissoris hereditisque eius abesse uelit, sufficer 'abesse futurumque esse' 35 stipulari: si uero de plurim dolo cauere uelit, necessarium esse adici: 'cui rei dolus malus non abest, non afuerit, quanti ea res erit, tantam pecuniam dari spondes?' Suae personae adiungere quis hereditis personam potest. Sed et adoptiui patris persona coniungi poterit. Inter incertam certamque diem discriben esse ex eo quoque apparet, quod certa die promissum uel statim dari potest: totum enim medium tempus ad soluendum liberum 40 promissori relinquitur: at qui promisit 'si aliquid factum sit' uel 'cum aliquid factum sit', nisi cum id factum fuerit, dederit, non uidebitur fecisse quod promisit. Alteri [I. 8, 19, 19] stipulari nemo potest, praeterquam si seruus domino, filius patri stipuletur: inuentae sunt enim huiusmodi obligationes ad hoc, ut unusquisque sibi adquirat quod sua interest: ceterum ut alii detur, nihil interest mea. plane si uelim hoc facere, poenam stipulari con-

FPomx. [u. vol. I p. 13°. 14°] (XYMOC)

¹ possit? ² ipsis (edd.)? ³ licere uel ire agere licere ins. ⁴ accipienda?

5 alienam promitti F¹ 6 alienam' dic. F⁴ tum F¹ 38 persona'm' coniungi F² 39 in-
7 uidecta F¹ 9 parte's auct. F² 17 ipsa F⁴ certum F¹ 41 at] F², a. Pomx., et F¹ | uel
22 haec quoque stipulatio] [haec [q]uoque sti- 37 tan- cum aliquid factum sit bis F¹ 44 quod]
pu[latio]....io st[i]pulatio (sic) Pomx. Inst., quo F

ueniet, ut, si ita factum non sit, ut comprehensum est, committetur stipulatio etiam ei, cuius nihil interest: poenam enim cum stipulatur quis, non illud inspicitur, quid intersit, 18 sed quae sit quantitas quaeque condicio stipulationis. In stipulationibus cum [L] Ep. 8, 23
 19 quaeritur, quid actum sit, uerba contra stipulatorem interpretanda sunt. Eum, [B. Ep.] qui dicat: 'mihi decem et Titio decem', eadem decem, non alia decem dicere credendum 5
 20 est. Si stipuler alii, cum mea interesset, uideamus, an stipulatio committetur. [I. 3, 19, 20] et ait Marcellus stipulationem ualere in specie huiusmodi. is, qui pupilli tutelam admini-
 strare cooperat, cessit administratione contutori suo et stipulatus est rem pupilli saluam
 fore. ait Marcellus posse defendi stipulationem ualere: interest enim stipulatoris fieri quod
 21 stipulatus est, cum obligatus futurus esset pupillo, si aliter res cesserit¹. Si quis in- [L] 10
 sulam faciendam promiserit aut conduixerit, deinde ab aliquo insulam stipulatori fieri stipu-
 latus ¶ sit: aut si quis, cum promisisset Titio fundum Maeuium daturum ant, si is non f. 32
 dedisset, poenam se daturum, stipulatus a Maeuio fuerit fundum Titio datu iri: item si quis
 id locauerit faciendum quod ipse conduxerit: constat habere eum utilem ex locato action-
 22 nem. Si quis ergo stipulatus fuerit, ²cum sua interesset ei dari, in ea erit causa, ut ualeat 15
 23 stipulatio. Unde et si procuratori meo dari stipulatus sum, stipulatio uires ha- [I. 3, 19, 20]
 bebit: et si creditori meo, quia interest mea, ne uel poena committatur uel praedia distra-
 24 hantur, quae pignori data erant. Si quis ita stipulatus fuerit: 'illum sistas?', [B. 43, 1, 36]
 25 nulla causa est, cur non obligatio constat. Aedem sacram uel locum religiosum aedificari
 stipulari possumus: alioquin nec ex locato agere possumus.²⁰

39 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Dominus seruo stipulando sibi adquirit: sed et ^S
 pater filio, secundum quod leges permittunt.

40 POMPONIUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Si filius meus seruo meo [B. 43, 1, 37] ^S
 stipuletur, adquiritur mihi.

41 ULPIANUS libro quinquagensimo ad Sabinum. Eum, qui 'kalendis Ianuariis' [B. 43, 1, 38] ^S
 stipulatur, si adiciat 'primis' uel 'proximis', nullam habere dubitationem palam est: sed et
 si dicat 'secundis' uel 'tertiis' uel quibus aliis, aequo dirimit quaectionem. si autem non
 addat quibus Ianuariis, facti quaectionem inducere, quid forte senserit, hoc est quid inter
 eos acti sit (utique enim hoc sequimur quod actum est), easque adsumemus. si autem non
 appareat, dicendum est quod Sabinus, primas kalendas Ianuarias spectandas. plane si ipsa 30
 die kalendarum quis stipulationem interponat, quid sequemur? et puto actum uideri de
 1 sequentibus kalendis. Quotiens autem in obligationibus dies non ponitur, prae- [Ep. 8, 24]
 senti die pecunia debetur, nisi si locus adiectus spatium temporis inducat, quo illo possit
 perueniri. uerum dies adiectus efficit, ne praesenti die pecunia debeatur: ex quo ap- [Ep.]
 2 paret diei adiectionem pro reo esse, non pro stipulatore. Idem in idibus et nonis 35
 probandum est et generaliter in omnibus diebus.

42 POMPONIUS libro uicensimo septimo ad Sabinum. Qui 'hoc anno' [I. 3, 19, 26. B. 43, 1, 39] ^S
 aut 'hoc mense' dari stipulatus sit, nisi omnibus partibus praeteritis anni uel mensis non
 recte petet.

43 ULPIANUS libro quinquagensimo ad Sabinum. Si quis arbitratu puta Lucii [B. 43, 1, 40] ^S
 Titii restitui sibi stipulatus est, deinde ipse stipulator moram fecerit, quo minus arbitretur
 Titius: promissor quasi moram fecerit, non tenetur. quid ergo si ipse, qui arbitrari debuit,
 moram fecerit? magis probandum est a persona non esse reoedendum eius, cuius arbitrium
 insertum est.

FPom. [ad l. 38. 39. 41—43: u. uol. I p. 14°. 15°] (XYMOC)

¹ si male alter res gesserit (si male res gesserit Inst.)? ² datu iri: sicut si quis id lo-
 cauerit ... actionem, ita si quis alii dari stipulatus fuerit?

1 committetur *F* neque aliter *Inst.*: ut nisi ita
 factum ut comprehensum esset, committetur
 (*sic coll. Ans. ded. et Taurin.*, committeretur
Bamb.) poenae stipulatio ² quid intersit
 eius, sed quae sit quantitas in condicione
 stipulationis *Inst.* 13 datum *f* 16 procu-

ratore meo *F*¹ 19 reli'gi'osum *F*² 23 quasi
 eset a seruo meo, uertunt Graeci: νεπι τογ
 γιογ μογ ἐπερωτῶντος δούλων μογ *B* (*Tippuc.*)
 32 ad marginem regula *Pom.* 38 non *F*²
 cum *Inst.* et *B*, om. *F*¹ 40 quinquagensim ad *F*,
nsimo ad *Pom.* 43 non om. *F*²

- 44 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Et ideo, si omnino non arbitretur, nihil [B. 43, 1, 41] *S*
ualet stipulatio, adeo ut, etsi poena adiecta sit, ne ipsa quidem committatur.
- 45 ULPIANUS libro quinquagensimo ad Sabinum. Quodcumque stipulatur is, qui [B. 43, 1, 42] *S*
1 in alterius potestate est, pro eo habetur, ac si ipse esset stipulatus. Sicuti cum morietur
quis stipulari potest, ita etiam hi, qui subiecti sunt alienae potestati, cum morientur stipu-
2 lari possunt. Si ita quis stipulatus sit: 'post mortem meam filiae meae dari?' uel ita:
'post mortem filiae meae mihi dari?', utiliter erit stipulatus: sed primo casu filiae utilis
3 actio competit, licet heres ei non existat. Non solum ita stipulari possumus: 'cum morieris',
sed etiam: 'si morieris': nam sicuti inter haec nihil interest 'cum ueneris' aut 'si ueneris',
4 ita nec ibi interest 'si morieris' et 'cum morieris'. Filius patri dari stipulari uidetur, etsi 10
hoc non adiciat.
- 46 PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. 'Centensimis || kalendis dari' utiliter [B. 43, 1, 43] *S f. 321'*
1 stipulamus, quia praesens obligatio est, in diem autem dilata solutio. Id antem, quod in
facto est, in mortis tempus conferri non potest, ueluti: 'cum morieris, Alexandriam uenire
2 spondes?' Si ita stipulatus fuero 'cum uolueris', quidam inutilem esse stipulationem aiunt,
3 alii ita inutilem, si antequam constituas, morieris, quod uerum est. Illam autem stipula-
tionem 'si uolueris, dari?' inutilem esse constat.
- 47 ULPIANUS libro quinquagensimo ad Sabinum. Qui sic stipulatur: 'quod te [B. 43, 1, 44] *S*
'mihi illis kalendis dare oportet, id dare spondes?' uidetur non hodie stipulari, sed sua die,
hoc est kalendis. 20
- 48 ULPIANUS libro uicensimo sexto ad edictum. Si decem 'cum petiero' dari [B. 43, 1, 45] *S*
fuero stipulatus, admonitionem magis quandam, quo celerius reddantur et quasi sine mora,
quam condicionem habet stipulatio: et ideo licet decessero priusquam petiero, non uidetur
defecisse condicio. 24
- 49 PAULUS libro trigensimo septimo ad edictum. Cum filius familias Stichum [B. 43, 1, 46] *S*
dari sponderit et, cum per eum staret, quo minus daret, decessit Stichus, datur in patrem
de peculio actio, quatenus maneret filius ex stipulatu obligatus. at si pater in mora fuit,
non tenebitur filius, sed utilis actio in patrem danda est. quae omnia et in fideiuisoris
1 persona dicuntur. Si stipulatus sim 'per te non fieri, quo minus mihi ire agere liceat' et
fideiuissorem accepero: si per fideiuissorem steterit, neuter tenetur, si per promissorem,
2 uterque. In hac stipulatione: 'neque per te neque per heredem tuum fieri?' per heredem
uidetur fieri, quamuis absit et ignoret et ideo non facit, quod fieri ex stipulatu oportet.
non uidetur autem per pupillum stetisse ex huiusmodi stipulatione, si pupillus heres erit.
3 Si promissor hominis ante diem, in quem promiserat, interpellatus sit et seruus decesserit,
non uidetur per eum stetisse. 35
- 50 ULPIANUS libro quinquagensimo ad edictum. In illa stipulatione: 'per te non [B. 43, 1, 47] *S*
'fieri?' non¹ hoc significatur nihil te facturum, quo minus facere possis, sed curaturum, ut
1 facere possis. Item stipulatione emptae hereditatis: 'quanta pecunia ad te peruenierit do-
loue malo tuo factum est erit, quo minus perueniat' nemo dubitat quin teneatur, qui
id egit, ne quid ad se perueniret. 40
- 51 Idem libro quinquagensimo primo ad edictum. Is, qui alienum seruum pro- [B. 43, 1, 48] *S*
misit, perduto eo ad libertatem ex stipulatu actione non tenetur: sufficit enim, si dolo
culpae careat.

F Pomm. [ad l. 44—46. 48. 49: u. uol. I p. 15*. 16*] (*XYMOC*)

¹ non del. (u. i.: cf. u. 39)

12 numerum usq; praeponit Pomm. 14 com-
ferri *F* 21 inter l. 47 et 48 interponit rubricam
R to 8 ro¹ de uerborum obligationibus *R*
*F*¹, del. *F*², recte opinor: neque enim compilatores per digesta uniuersa quicquam enuntiaverunt Graece | ulpianus] *F*¹, idem *F*² | cum] *com* *F* 26 dare't: *F*² 27 stipulatu 'obli-
gatus' *F*² 37 non hoc sign.] *FX⁴Y⁰MOC*,

nec hoc sign. *Y⁴*, hoc sign. *X⁰*: 'Guarnerius istud non cancellari debere dicit, quod mihi uidetur falsum' *glossa cod. Metensis apud Sa- uignium Gesch. 3, 756* | possis sed curaturum ut (id ins. *X⁰*) facere possis] *FX⁴C*, possim sed cur. ut facere possim (possi [sic] *M¹*) *MO*, possim sed curaturum ut id facere non possim *X⁰*, possis (om. rel.) *Y* 39 dubitauit *F*

- 52 IDEM libro septimo disputationum. In conuentionalibus stipulationibus contractui formam contrahentes dant. enim uero praetorise stipulationes legem accipiunt de mente praetoris qui eas proposuit: denique praetoriis stipulationibus nihil immutare licet neque addere neque detrahere. Si quis uacuam possessionem tradi promiserit, non nudum factum haec stipulatio continebit, sed causam bonorum.
- 53 IULIANUS libro sexto decimo digestorum. Stipulationes commodissimum est ita componere, ut, quaecumque specialiter comprehendi possint, contineantur, doli autem clausula ad ea pertineat, quae in praesentia occurrere non possint et ad incertos casus pertinent¹.
- 54 IDEM libro uicensimo secundo digestorum. In stipulationibus alias species, alias genera deducuntur. cum species stipulamur, necesse est inter dominos et inter heredes ita diuidi stipulationem, || ut partes corporum cuique debebuntur². quotiens autem genera stipulamur, numero fit inter eos diuisio: ueluti cum Stichum et Pamphilum quis stipulatus duos heredes sequis partibus reliquit, necesse est utriusque partem dimidiam Stichi et Pamphili deberi: si idem duos homines stipulatus fuisset, singuli homines heredibus eius 15 1 deberentur. Operarum stipulatio similis est his stipulationibus, in quibus genera comprehenduntur: et ideo diuisio eius stipulationis non in partes operarum, sed in numerum cedit. quod si unam operam seruus communis stipulatus fuerit, necesse est utriusque dominorum partem operae tantam, quantam in seruo habuerit, petere. solutio autem eius obligationis expeditissima est, si aestimationem operaee malit libertus offerre aut si consentiant patroni, 20 ut is communiter operaee edantur.
- 55 IDEM libro trigensimo sexto digestorum. Cum quis sibi aut Titio dari stipulatus est, soli Titio, non etiam successoribus eius recte soluitur.
- 56 IDEM libro quinquagensimo secundo digestorum. Eum, qui ita stipulatur: 'mihi et Titio decem dare spondes?' uero similius est semper una decem communiter sibi et Titio stipulari, sicuti qui legat Titio et Sempronio, non aliud intellegitur quam una decem communiter duobus legare. 'Te et Titium heredem tuum decem das?' Titii persona superuacula comprehensa est: siue enim solus heres extiterit, in solidum tenebitur, siue pro parte, eodem modo, quo ceteri coheredes eius, obligabitur. et quamvis conuenisse uideatur, ne ab alio herede quam a Titio peteretur, 25 1 [BS. 11. 1. 88 sch. 3] 'turum spondes?' Titii persona superuacula comprehensa est: siue enim solus heres extiterit, in solidum tenebitur, siue pro parte, eodem modo, quo ceteri coheredes eius, obligabitur. et quamvis conuenisse uideatur, ne ab alio herede quam a Titio peteretur, 30 2 tamen inutile pactum conuentum coheredibus eius erit. Qui sibi aut filio suo dari stipulatur, manifeste personam filii in hoc complectitur, ut ei recte soluat: neque interest, sibi aut extraneo cuilibet, an sibi aut filio suo quis stipuletur: quare uel manent: in potestate uel emancipato filio recte soluitur. neque ad rem pertinet, quod qui filio suo dari stipulatur, sibi adquirit, quia coniuncta sua persona stipulator efficit, ut non adquirendae 35 3 obligationis gratia, sed solutionis causa personam filii adprehendisse intellegatur. Quod si soli filio suo, qui in potestate sua sit, dari quis stipulatus sit, non recte filio soluetur, quia 4 filii persona obligationi magis quam solutioni applicatur. Qui ita stipulatur: 'decem, quoad uiuam, dari spondes?', confessim decem recte dari petit: sed heres eius exceptione pacti conuenti summouendus est: nam stipulatorem id egisse, ne heres eius peteret, palam est, 45 quemadmodum is, qui usque in kalendas dari stipulatur, potest quidem etiam post kalendas petere, sed exceptione pacti summonetur. nam et heres eius, cui seruitus praedii ita concessa est, ut, quoad uiueret, ius eundi haberet, pacti conuenti exceptione submouebitur.
- 5 Qui ita stipulatur: 'ante kalendas proximas dari spondes?' nihil differt ab eo, qui 'kalendas 6 dari' stipulatur. Qui proprietatem sine usu fructu habet, recte usum fructum dari sibi 45 F(XYMOC)

¹ pertinent del. ² ut partes corporis uniuscuiusque uni cuique debeantur?

8 praeatoris stipulat. F 4 uaquam F | non nudum factum ... bonorum] οὐ ψιλήν παράδοσιν, ἀλλὰ δεποτεῖαν συμαίνει B (Anon.) 8 ad ea't pertineat F² 14 sequis] nequis F² | diuidiam F² 15 si om. F² | singuli nomines F² 18 si unam operam seruus com-

munis stipulatus fuerit] ἐάν δούλος κοινὸς ὑπηρεσιῶν ἐπερωτήσιμ B (Tiruc.) 21 his F 28 superuacula F 32 solubilis F² 33 manente F 36 adprehendisse] F, adhibuisse X (marg. P[isis] spreendisse) YMO^C 38 obligationi] obligari F²

- 7 stipulatur: id enim in obligationem deducit, quod non habet, sed habere potest. Si a te stipulatus fuerit fundum Sempronianum, deinde eundem fundum detracto usu fructu ab alio stipulor, prior stipulatio non nouabitur, quia nec soluendo fundum detracto usu fructu liberaberis¹, sed adhuc a te recte fundi usum fructum peterem. quid ergo est? cum mihi fundum dederis, is quoque liberabitur, a quo detracto usu fructu fundum stipulatus fueram. 5
- 8 Si hominem, quem a Titio pure stipulatus fueram, Seius mihi sub condicione promiserit et is pendente condicione post moram Titii decesserit, confessim cum i[us] Titio agere potero, f. 322' nec Seius existente condicione obligetur²: at si Titio acceptum fecisset, Seius existente condicione obligari potest. idcirco haec tam varie, quod homine mortuo desinit eas res, in quam Seius obligaretur: acceptilatione interposita superest homo, quem Seius promiserat. 10
- 57 IDEM libro quinquagensimo tertio digestorum. Si quis 'si Titius consul [B. 48, 1, 54] factus erit, decem dari' spoponderit, quamvis pendente condicione promissor moriatur, relinquet heredem obligatum.
- 58 IDEM libro quinquagensimo quarto digestorum. Qui usum fructum fundi [B. 48, 1, 55] stipulatur, deinde fundum, similis est ei, qui partem fundi stipulatur, deinde totum, quia 15 fundus dari non intellegitur, si usus fructus detrahatur. et e contrario qui fundum stipulatus est, deinde usum fructum, similis est ei, qui totum stipulatur, deinde partem³. sed⁴ qui actum stipulatur, deinde iter, posteriore stipulatione nihil agit, sicuti qui decem, deinde quinque stipulatur, nihil agit. item si quis fructum, deinde usum stipulatus fuerit, nihil agit. nisi in omnibus nouandi animo hoc facere specialiter expresserit: tunc enim priore 20 obligatione exspirant ex secunda introducitur petitio et tam iter quam usus nec non quinque exigi possunt.
- 59 IDEM libro octagensimo octauo digestorum. Quotiens in diem vel sub con- [B. 48, 1, 56] ditione oleum quis stipulatur, eius aestimationem eo tempore spectari oportet, quo dies obligationis uenit: tunc enim ab eo peti potest: alioquin alias⁵ rei captio erit. 25
- 60 ULPIANUS libro uicensimo ad edictum. Idem erit et si Capuae certum⁶ olei [B. 48, 1, 57] *E pondo dari quis stipulatus sit: nam eius temporis fit aestimatio, cum peti potest: peti autem potest, quo⁷ primum in locum perueniri potuit.
- 61 IULIANUS libro secundo ad Urseium Ferocem. Stipulatio hoc modo concepta: [B. 48, 1, 58] S 'si heredem me non feceris, tantum dare spondes?' inutilis est, quia contra bonos mores 20 est haec stipulatio.
- 62 IDEM libro secundo ex Minicio. Seruus uetante domino si pecuniam ab alio⁸ [B. 48, 1, 59] S stipulatus sit, nihilo minus obligat domino promissorem.
- 63 AFRICANUS libro sexto quaestionum. Si ita quis stipuletur: 'sine [B. 48, 1, 60. Ep. 8, 38] S 'namia ex Asia uenerit siue Titius consul factus fuerit', utra prius condicio exstanset, 35 stipulatio committetur et amplius committi non potest. sed enim⁹ cum ex duabus disiunctiis condicionibus altera defecerit, necesse est, ut ea, quae exstiterit, stipulationem committat.
- 64 IDEM libro septimo quaestionum. Huiusmodi stipulatio interposita est: 'si [B. 48, 1, 61] S 'Titius consul factus fuerit, tum ex hac die in annos singulos dena dari spondes?' post 40 triennium condicio exstitit: an huius temporis nomine agi possit, non immerito dubitabitur. respondit eam stipulationem utilem esse ita, ut in ea eorum quoque annorum, qui ante impletam condicionem intercesserint, praestatio in id tempus collata intellegatur, ut sen-
F(XYMOG)

¹ liberareris? ² obligaretur? ³ itaque fructum stipulando nihil agit, nisi fortasse ita stipulatus est, ut a priore obligatione recedere uelle se significaret *similique ins.* ⁴ et *ins.* ⁵ alias] alterius? ⁶ centum (Brenemann)? ⁷ quo] cum? ⁸ aliquo (dett.)? ⁹ sed enim] etenim?

3 liberaueris *F* 4 usu^m fructum *F*² | pe-
tare ... 5 usu fructu *om. F*¹ 6 nominem *F*²
7 confessim *F* 14 quarto digestorum] dig.
quarto *F*² 19 agit *om. F*¹ 20 nouandi
animo] *quasi esset donandi animo uerit Ano-*

nymus: ως γγχη διερογμένον, omnino as interpretatione 21 exs^pirante *F*² 26 egypte *F*²
27 pondo] *F*², pondus *F*² 28 quo] qui *F*²
30 innutile *F*² 43 interc^esserint *F*²

- tentia eius sit talis: tunc cum Titius consul factus fuerit, in annos siagulos, etiam praeteriti temporis habita ratione, dena praestentur.
- 65 FLORENTINUS libro octauo institutionum. Quae extrinsecus et nihil ad prae- [B. 43, 1, 62] sentem actum pertinentia adieceris stipulationi, pro superuacuis habebuntur nec uitabunt 1 obligationem, ueluti si dicas: 'arma uirumque cano¹: spondeo', nihilo minus ualet. Sed et si in rei quae promittitur aut personae appellatione uarietur, non obesse placet: nam stipulanti denarios eiusdem || quantitatis aureos spondendo obligaberis: et seruo stipulanti Lucio f. 23 domino suo, si Titio, qui idem sit, daturum te spondeas, obligaberis.
- 66 PAULUS libro tertio ad legem Aeliam Sentiam. Si minor uiginti annis a debi- [B. 43, 1, 63] tore suo stipuletur 'seruum manumissum', non est executio stipulationis danda. sed si ipsorum uiginti annorum erit, non impedietur manumissio, quia de minore lex loquitur.
- 67 UPLIANUS libro secundo ad edictum. Illa stipulatio: 'decem milia salua fore' [B. 43, 1, 64] E 1 'promittis?' ualet. Eum, qui 'decem dari sibi curari' stipulatus sit, nou posse decem petere, quoniam possit promissor reum locupletem dando liberari, Labeo ait: idque [Cels. 12, 1, 42, 1] et Celsus libro sexto digestorum refert.
- 68 PAULUS libro secundo ad edictum. Si poenam stipulatus fuero, si mihi pe- [B. 43, 1, 65] E cuniam non credidisses, certa est et utilis stipulatio. quod si ita stipulatus fuero: 'pecuniam te mihi crediturum spondes?', incerta est stipulatio, quia id uenit in stipulationem, quod mea interest.
- 69 UPLIANUS libro sexto ad edictum. Si homo mortuus sit, aisti non potest [B. 43, 1, 66] E nec poena rei impossibilis committetur, quemadmodum si quis Stichum mortuum dare stipulatus, si datus non esset, poenam stipuletur.
- 70 IDEM libro undecimo ad edictum. Mulier, quae dotem dederat populari meo [B. 43, 1, 67] E Glabrioni Isidoro, fecerat eum promittere dotem, si in matrimonio decessisset, infanti et decesserat constante matrimonio. placebat ex stipulatu actionem non esse, quoniam qui fari non poterat, stipulari non poterat.
- 71 IDEM libro tertio decimo ad edictum. Cum, quid ut fiat, stipulemur poenam, [B. 43, 1, 68] E sic recte concipiems: 'si ita factum non erit': cum quid ne fiat, sic: 'si aduersus id factum sit'.
- 72 IDEM libro uicensimo ad edictum. Stipulationes non diuiduntur earum rerum, [B. 43, 1, 69] E quae diuisionem non recipiunt, ueluti uiae itineris actus aquae ductus ceterarumque seruitutum. idem puto et si quis faciendum aliquid stipulatus sit, ut puta fundum tradi uel fossam fodiri uel insulam fabricari, uel operas uel quid his simile: horum enim diuisione corruptit stipulationem. Celsus tamen libro trigensimo octauo digestorum refert Tuberonem existimasse, ubi quid fieri stipulemur, si non fuerit factum, pecuniam dari oportere ideoque etiam in hoc genere diuidi stipulationem: secundum quem Celsus ait posse dici iusta aesti- 1 matione² facti dandam esse petitionem. Si quis ita stipulatus sit: 'si ante kalendas Martias primas opus perfectum non erit, tum quanti id opus erit, tantam pecuniam dari?', diem promissionis cedere non ex quo locatum est opus, sed post kalendas Martias, quia nec con- 2 ueniri ante kalendas Martias reus promittendi poterat. Plane si 'insulam fulciri' quis stipu- latus sit, non est exspectandum, ut insula ruat, sic deinde agi possit: nec³ 'insulam fieri', ut tantum temporis praetereat, quanto insula fabricari possit: sed ubi iam coepit mora⁴ facienda insulae fieri, tunc agetur diesque obligationi cedit.
- 73 PAULUS libro uicensimo quarto ad edictum. Interdum pura stipulatio ex re [B. 43, 1, 70] E FPom. [ad l. 72. 73: u. uol. I p. 16*] (XYMOC)

¹ Uergilius Aen. 1, 1 ² iuxta aestimationem (u. i.)? ³ si ius. (edd.) ⁴ fulciendae uel ins.

7 obligaueris F 8 obligaueris F 12 deo cum milia F¹, decem (del. milia) F², i nomi- smata B (Tip.) 20 sexto] septimo F³ | sit sisti] sit (om. sisti) F⁴, sisti (om. sit) F⁵ 24 i'si- doro F⁶ 26 poterat] potest F⁷ 31 i'ti- neris F⁸ | aquae ductus] quae dictus F⁹ 33 'h'is F¹⁰ 36 iusta aestimatione facti] F,

iuxta aestimationem facti XYMOC: ἡ δέ (επερώτης) περὶ τῶν φάκτων καὶ τῶν γη- πειῶν, ἐπειδὴ τὴν καταδίκην εἰς τὴν διατίμ- σιν αὐτῶν ἔχοντι, διαιρεῖται B (Tip.) 38 tam- tam F 43 tun^c F² 44 numerum or prae- ponit Pom.

ipsa dilationem capit, ueluti si id quod in utero sit aut fructus futuros aut domum aedificari stipulatus sit: tunc enim incipit actio, cum ea per rerum naturam praestari potest¹. sic qui Carthagini dari stipulatur, cum Romae sit, tacite tempus complecti uidetur, quo perueniri Carthaginem potest. item si operas a liberto quis stipulatus sit, || non ante dies f. 828²

1 earum cedit, quam indictae fuerint nec sint praestitae. Si seruus hereditarius stipulatus sit, nullam uim habitura est stipulatio, nisi adita hereditas sit, quasi condicionem habeat.

2 idem est et in seruo eius qui apud hostes est. Stichi promissor post moram offerendo purgat moram: certe enim doli mali exceptio nocebit ei, qui pecuniam oblatam accipere noluit.

GAIUS libro octauo ad edictum prouinciale. Stipulationum quaedam certae [B. 43, 1, 71] E sunt, quaedam incertae. certum est, quod ex ipsa pronuntiatione appetet quid quale quantumque sit, ut ecce aurei decem, fundus Tusculanus, homo Stichus, tritici Africi optimi modii centum, uini Campani optimi amphorae centum.

ULPIANUS libro uicensimo secundo ad edictum. Ubi autem non appetet, quid [B. 43, 1, 73] E

1 quale quantumque est in stipulatione, incertam esse stipulationem dicendum est. Ergo si 15 qui fundum sine propria appellatione uel hominem generaliter sine proprio nomine aut uinum frumentumue sine qualitate dari sibi stipulatur, incertum deducit in obligationem.

2 Usque adeo, ut, si quis ita stipulatus sit 'tritici Africi boni modios centum' 'uini Campani 'boni amphoras centum', incertum uideatur stipulari, quia bono melius inueniri potest: quo fit, ut boni appellatio non sit certae rei significativa, cum id, quod bono melius sit, ipsum 20 quoque bonum sit. at cum optimum quisque stipulatur, id stipulari intellegitur, cuius bonitas principalem gradum bonitatis habet: quae res efficit, ut ea appellatio certi significa-

3 tina sit. Fundi certi si quis usum fructum stipulatus fuerit, incertum intellegitur in obligationem deduxisse: hoc enim magis iure utimur. Illud dubitationem recipit, si quis id, quod

ex Arethusa ancilla natum erit, aut fructus, qui in fundo Tusculano nati erunt, dari sibi 25 stipulatus sit, an certum stipulatus uideatur. sed ipsa natura manifestissimum est incerti

5 esse hanc stipulationem. Sed qui 'uinum aut oleum uel triticum, quod in horreo est, stipula-

6 latur, certum stipulari intellegitur. Qui uero a Titio ita stipulatur: 'quod mihi Seius debet,

'dare spondes?' et qui ita stipulatur: 'quod ex testamento mihi debes, dare spondes?', in-

certum in obligationem deducit, licet Seius certum debeat uel ex testamento certum de-

beatur. quamvis istae species uix separari possint ab ea, quam proposuimus de uino uel

oleo uel tritico, quod in horreo repositum est: et adhuc occurrit, quod fideiuersores certum

uidentur promittere, si modo et is, pro quo obligentur, certum debeat, cum alioquin ita

7 interrogentur: 'id fide tua esse iubes?' Qui id, quod in faciendo aut non faciendo *consistit*,

stipulatur, incertum stipulari uideatur: in faciendo, ueluti 'fossam fodiri' 'domum aedificari'

8 'vacuum possessionem tradi': in non faciendo, ueluti 'per te non fieri, quo minus mihi per

'fundum tuum ire agere liceat' 'per te non fieri, quo minus mihi hominem Erotem habere

9 'liceat'. Qui illud aut illud stipulatur, ueluti 'decem uel hominem Stichum', utrum certum

an incertum deducat in obligationem, non immerito quaeritur: nam et res certae designantur

et utra earum potius praestanda sit, in incerto est. sed utcumque is, qui sibi electionem 40

constituit adiectis his uerbis 'utrum ego uelim', potest uideri certum stipulatus, cum ei liceat

uel hominem tantum uel decem tantum intendere sibi dari oportere: qui uero sibi electio-

mem non constituit, incertum stipulatur. Qui sortem stipulatur et usuras quascumque, cer-

10 tum et incertum stipulatus uideatur et tot stipulationes sunt, quot res sunt. Haec stipu-

11 latio: 'fundum Tusculanum dari?' ostendit se certi esse, || continetque, ut dominium omni-

modo efficiatur stipulatoris quoquo modo.

PAULUS libro octauo decimo ad edictum. Si stipulatus fuerim 'illud aut illud, [B. 43, 1, 73] E

F(XYMO)

¹ poterunt?

⁴ charthaginem F 5 si bis F¹ 6 est] sit F sitae F¹ 32 'h'orreo F² 34 consistit]

10 prouinciale om. F¹ 12 opti'mi' F² 13 ui'c'ni XYMO, om. F 43 incertum stipulator F

F¹ 18 ui'c'ni F² 24 qui'd's id F¹ 31 istae]

'quod ego voluero', haec electio personalis est, et ideo seruo uel filio talis electio cohaeret: 1 in heredes tamen transit obligatio et ante electionem mortuo stipulatore. Cum stipulamur 'quidquid te dare facere oportet', id quod praesenti die dumtaxat debetur in stipulationem deducitur, non (ut in iudiciis) etiam futurum: et ideo in stipulatione adicitur uestibulum 'oportebit'¹ uel ita 'praesens in diemue'. hoc ideo fit, quia qui stipulatur 'quidquid te dare oportet' demonstrat eam pecuniam quae iam debetur: quod si totam demonstrare uult, dicit² 'oportebitue' uel ita 'praesens in diemue'.

77 IDEM libro quinquagensimo octavo ad edictum. Ad diem sub poena pecunia promissa et ante diem mortuo promissore committetur poena, licet non sit hereditas eius adita. [B. 43, 1, 74 E]

78 IDEM libro sexagensimo secundo ad edictum. Si filius familias sub conditione stipulatus emancipatus fuerit, deinde extiterit condicio, patri actio competit, quia in stipulationibus id tempus spectatur quo contrahimus. [D. 50, 17, 144, 1. BS. 41, 7, 2 sch. 5. (D)]

1 Cum fundum stipulatus sum, non uenient fructus, qui stipulationis tempore fuerint. [B. 43, 1, 75 E]

79 UPIANUS libro septuagensimo ad edictum. Si procuratori praesentis fuerit cautum, ex stipulatu actionem utilem domino competere nemo ambigit. [B. 43, 1, 76 E]

80 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum. Quotiens in stipulationibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res, qua de agitur, in tuto sit. [B. 43, 1, 77 E]

81 IDEM libro septuagensimo septimo ad edictum. Quotiens quis alium sisti [B. 43, 1, 78 E]

promittit nec adicit poenam, puta uel seruum suum uel hominem liberum, quaeritur, an committatur stipulatio. et Celsus ait, etsi non est huic stipulationi additum 'nisi steterit, poenam dari', in³ id, quanti interest sisti, contineri. et uerum est, quod Celsus ait: nam 1 qui alium sisti promittit, hoc promittit id se acturum, ut stet. Si procurator sisti aliquem sine poena stipulatus sit, potest defendi non suam, sed eius, cuius negotium gessit, utilitatem in ea re deduxisse: idque fortius dicendum, si 'quanti ea res sit' stipulatio propo- natur procuratoris. [B. 43, 1, 79 E]

82 IDEM libro septuagensimo octavo ad edictum. Nemo rem suam utiliter stipulatur, sed pretium rei suae non inutiliter: sane rem meam mihi restituui recte stipulari uideor. Si post moram promissoris homo deceaserit, tenetur nihil minus, 2 proinde ac si homo uiueret. Et hic moram uidetur fecisse, qui litigare maluit quam restituere. [B. 43, 1, 80 E]

83 PAULUS libro septuagensimo secundo ad edictum. Inter stipulantem et pro- [B. 43, 1, 80 E]

mittentem negotium contrahitur. itaque aliis pro alio promittens daturum facturumne eum non obligatur: nam de se quemque promittere oportet. et qui spondet 'dolum malum abesse afuturumque esse', non simplex abnuntium spondet, sed curaturum se, ut dolus malus absit: idemque in illis stipulationibus 'habere licere' item 'neque per te neque per heredem

1 'tuum fieri, quo minus fiat'. Si Stichum stipulatus de alio sentiam, tu de alio, nihil actum erit. quod et in iudiciis Aristo existimauit: sed hic magis est, ut ia petitus uideatur, de quo actor sensit. nam stipulatio ex utriusque consensu ualeat, iudicium autem etiam in iniuitum redditur et ideo actori potius credendum est: alioquin semper negabit reus se con-

2 sensisse. Si stipulante || me Stichum aut Pamphilum tu unum daturum te spoponderis, f. 39 constat non teneri te nec ad interrogatum esse responsum. Diuersa causa est summarum, ueluti 'decem aut uiginti dari spondes?' hic enim etsi decem spoponderis, recte respon-

4 sum est, quia semper in summis id, quod minus est, sponderi uidetur. Item si ego plures res stipuler, Stichum puta et Pamphilum, licet unum spoponderis, teneris: uideris enim ad

5 unam ex duabus stipulationibus respondisse. Sacram uel religiosam rem uel usibus publicis in perpetuum relictam (ut forum aut basilicam) aut hominem liberum inutiliter stipulor,

F(XYMOC)

¹ oportebitue (u. i.)? ² adicit? ³ in del.

1 cohaeret] non cohaeret M^a 5 oportebit uel] FC, oportebitue YM^a, oportebitue uel] XO, inc. M^a 7 oportebitue uel] X^aO, oportebitue FX^aY^aM^aC, oportebit uel Y^a, inc. M^a

34 simplex] simplic F^a 36 sententiam F^a sit] F^a 39 negauit F 43 spopon- deri F^a 46 in] im F

quamvis sacra profana fieri et usibus publicis relictā in priuatos usus reuerti et ex libero seruus fieri potest. nam et cum quis rem profanam aut Stichum dari promisit, liberatur, si sine facto eius res sacra esse coeperit aut Stichus ad libertatem peruererit, nec reuocantur¹ in obligationem, si rursus lege aliqua et res sacra profana esse coeperit et Stichus ex libero seruus effectus sit. ²quoniam una atque eadem causa et liberandi et obligandi ⁵ esset, quod aut dari non possit aut dari possit: nam et si nauem, quam spopondit, dominus dissoluit et isdem tabulis compegerit, quia eadem nauis esset, inciperet obligari. pro quo et illud dici posse Pedius scribit: si stipulatus fuero ex fundo centum amphoras uini, exspectare debeo, donec nascatur: et si natum sine culpa promissoris consumptum sit, rursum exspectare debeam, donec iterum nascatur et dari possit: et per has uices aut ¹⁰ cessaturam aut ualitaram stipulationem. sed haec dissimilia sunt: adeo enim, cum liber homo promissus est, seruitutis tempus spectandum non esse, ut ne haec quidem stipulatio de homine libero probanda sit: 'illum, cum seruus esse coeperit, dare spondes?' item 'eum locum, cum ex sacro religiosoue profanus esse coeperit, dari?' quia nec praesentis temporis obligationem³ recipere potest et ea dumtaxat, quae natura sui possibilia sunt, ¹⁵ deducuntur in obligationem. uini autem non speciem, sed genus stipulari uidemur et tacite in ea tempus continetur: homo liber certa specie continetur. et casum aduersamque fortunam spectari hominis liberi neque ciuile neque naturale est: nam de his rebus negotium recte geremus, quae subici usibus dominioque nostro statim possunt. et nauis si hac mente resoluta est, ut in alium usum tabulae destinarentur, licet mutato consilio perficiatur⁴, tamen ²⁰ et perempta prior nauis et haec alia dicenda est: sed si reficienda nauis causa omnes tabulae refixa sint, nondum intercidisse nauis uidetur et compositis rursus eadem esse incipit: sicuti de aedibus deposita tigna ea mente, ut reponantur, aedium sunt, sed si usque ad aream deposita sit, licet eadem materia restituatur, alia erit. hic tractatus etiam ad prætorias stipulations pertinet, quibus de re restituenda cauetur et an eadem res sit, ²⁵ 6 quaeritur. Si rem, quam ex causa lucrativa stipulatus sum, nactus fuero ex causa lucrativa, euansicit stipulatio. sed⁵ si heres exstitero domino, extinguitur stipulatio. si uero a me herede defunctus eam legauit, potest agi ex stipulatu: idemque esse et si sub condicione legata sit, quia et, si ipse debitor rem sub condicione legatam dedisset, non libera- ⁷ 7 retur: sed si condicione deficiente remanserit, petitio infirmabitur. Stichum, qui decessit, so si stipuler, si quidem condici etiam mortuus potuit, ut furi, utiliter me stipulatum Sabinus ait: si uero ex aliis causis, inutiliter, quia et si || deberetur, morte promissor liberetur. f. 326 8 idem ergo diceret et si mora facta defunctum stipularer. Si quis ancillam sistere se in aliquo loco promiserit, quae praegnas erat, et si sine partu eam sistat, in eadem causa eam sistere intellegitur.

³⁵
84 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum. Si insulam fieri stipulatus sim [B. 43, 1, 81] E et transierit tempus, quo potueris facere, quamdiu litem contestatus non sim, posse te facientem liberari placet: quod si iam litem contestatus sim, nihil tibi prodesse, si aedifices.

85 IDEM libro septuagensimo quinto ad edictum. In executione obligationis [B. 43, 1, 82] E sciendum est quattuor causas esse: nam interdum est aliquid⁶, quod a singulis heredibus ⁴⁰ diuisum consequi possumus: aliud, quod totum peti necesse est nec diuisum praestari potest: aliud quod pro parte petitur, sed solui nisi totum non potest: aliud, quod solidum petendum est, licet in solutionem admittat secutionem⁷. Prima species pertinet ad promissorem F(XYMO)

¹ renocatur (*Hal.*)? ² Celso tamen contra uisum est similiaue exciderunt (*Cuiacius*: cf. D. 32, 79, 3 et 46, 3, 92, 8) ³ res ins. ⁴ reficiatur? ⁵ et ins. ⁶ nam est aliud?

⁷ admittat partis executionem (u. i.)?

1 *sacra*] res *sacra* F² 10 *has*] *hac* F¹
15 *ea*] *eas* F¹ *possibilita* F¹ 16 *specie'm* F²
19 *subici usibus*] F² *cum B* (*Balsamo et coll.*
const.): ὅσα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπερωτίσεως
τῆς χρήσεως καὶ τῆς δεσποτείας ἡμῶν γενέσθαι
δύναται, sub *casibus* F² 24 *materia'* F²

25 de re] dare F¹ | an om. F¹ 27 domi-
n'io F⁴ 31 condic'o etiam F⁴ 32 can-
si's in'utiliter F² 43 secutionem] F, exec-
utionem X-YO, partis executionem O¹,
sectionem X'M'C et supra u. Y, al. exceptio-
nem supra u. O, inc. M¹: ἢ εἰς ὅλοκληρον

- 2 pecuniae certae: nam et petitio et solutio ad portiones hereditarias spectat. Secunda ad opus, quod testator fieri iusserit: nam singuli heredes in solidum tenentur, quia operis effectus in partes scindi non potest. Quod si stipulatus fuero: 'per te heredemue tuum non fieri, quo minus eam agam: si aduersus ea factum sit, tantum dari?' et unus ex pluribus heredibus promissoris me prohibeat, nerior est sententia existimantium unius factu omnes teneri, quoniam, licet ab uno prohibeatur, non tamen in partem prohibeatur: sed ceteri familiae erciscundae iudicio sarciet¹ damnum. Pro parte autem peti, solui autem nisi totum non potest, ueluti cum stipulatus sum hominem incertum: nam petitio eius scinditur, solui vero nisi solidus non potest. alioquin in diuersis hominibus recte partes soluentur: quod non potuit defunctus facere, nec quod stipulatus sum consequar. idem iuris est, et si quis 10 decem milia aut hominem promiserit. In solidum uero agi oportet et partis solutio adferret liberationem, cum ex causa euictionis intendimus: nam auctoris heredes in solidum denuntiandi sunt omnesque debent subsistere et quolibet defugiente omnes tenebuntur, unicuique pro parte hereditaria praestatio iniungitur. Item si ita stipulatio facta sit: 'si fundus Titianus datus non erit, centum dari?', nisi totus detur, poena committitur certum nec prodest partes fundi tradere cessante uno, quemadmodum non prodest ad pignora liberandum partem creditor: soluere. Quicunque sub condicione obligatus carauerit, condicio exsisteret, nihilo minus obligatur.
- 86 ULPIANUS libro septuagensimo nono ad edictum. Quod dicitur tot stipula- [B. 43, 1, 83] E tiones esse quot res, ibi locum habet, ubi res exprimuntur stipulatione: ceterum si non fuerint expressae, una est stipulatio.
- 87 PAULUS libro septuagensimo quinto ad edictum. Nemo rem suam [I. 3, 19, 22. B. 43, 1, 84] E futuram in eum casum, quo sua fit, utiliter stipulatur.
- 88 IDEM libro sexto ad Plautium. Mora rei fideiussori quoque nocet. sed si [B. 43, 1, 85] E fideiussor serum obtulit et reus moram fecit, mortuo Sticho fideiussori succurrentum est. sed si fideiussor hominem occiderit, reus liberatur, fideiussor autem ex stipulatione conueniri potest.
- 89 IDEM libro nono ad Plautium. Si a colono, cui fundum in quinquennium [B. 43, 1, 86] E locaueram, post tres annos ita stipulatus fuero: 'quidquid te dare facere oportet?', non amplius in stipulationem deducitur, quam quod iam dari oportet: in stipulationem enim deducitur, quod iam dari oportet. si autem adiciatur 'oportebitue', etiam futura obligatio deducitur.
- 90 POMPONIUS libro tertio ex Plautio. Cum stipulati sumus pro usuris legitimis [B. 43, 1, 87] E poenam in singulos menses, si sors soluta non sit, etiamsi sortis obligatio in iudicium deducta, adhuc tamen poena crescit, quia uerum est solutam pecuniam non esse.
- 91 PAULUS libro septimo decimo ad Plautium. Si serum stipulatus fuero et [B. 43, 1, 88] E nulla mora intercedente serum decesserit: si quidem occidat eum promissor, expeditum est. sin autem neglegat infirmum, an teneri debeat promissor, considerantibus¹, utrum quemadmodum in uindicatione hominis, si neglectus a possessore fuerit, culpa huic mine tenetur possessor, ita et cum dari promisit², an culpa, quod ad stipulationem attinet, in faciendo accipienda sit, non in non faciendo? quod magis probandum est, quia qui de 1 promisit, ad dandum, non faciendum tenetur. Sed si sit quidem res in rebus humanis, F(XYMOC)

¹ ceteris familiae erciscundae iudicio sarciet (u. i.)?

² an teneri debeat promissor considerantibus del.

Ἄπαιτεῖται, εἰς μέρος δὲ καταβάλλεται B (Tip.) 5 est] et F 6 prohibeatur non prohibuer non F¹ | ceteri familiae erciscundae (herciscundae F¹) iudicio sarciet¹ F, ceteris fam. ercisc. iudicio sarciet (sarciret O²) XYMOC 8 incertum bis F¹ 10 nec (ne F) quod stipulatus sum consequar] F, ne (neque X²) quod stipulatus sum (sim X, sis O²) non consequar

XYMOC², ut quod stipulatus sim non consequar O² 11 milia del. F²: δέκα νομίσματα B 17 creditoris soluere F 18 obligetur F 20 stipulationi F 21 expressa e F² 22 sua res quam F² 23 quo] Inst. (coll. Anselmo dedicata, quod libri plerique), qua F: εἰς ταῦτα τὸ θέμα, εἴς οὐ μέλλει ἀρμόζειν moi B (Tip.) 30 stipulatione enim F 37 intercedente's serum F²

sed dari non possit, ut fundus religiosus puta uel sacer factus uel seruus manumissus, uel etiam ab hostibus si capiatur, culpa in hunc modum diiudicatur, ut, si quidem ipsius promissoris res uel tempore stipulationis uel postea fuerit et quid eorum acciderit, nihilo minus teneatur, idemque fiat et si per alium, posteaquam ab hoc alienatus sit, id contigerit. sin autem alienus fuit et ab alio tale quid accidit, non tenetur, quia nihil fecit, nisi 5 si posteaquam moratus est solutionem, aliquid huiusmodi acciderit: quam distinctionem et Iulianus sequitur. item si homo, qui fuit promissor, ex praecedenti causa ablatus ei fuerit, quod statuliber fuit, perinde habendus sit, ac si alienum promisisset, quia sine facto 2 ipius desiit eius esse. De illo quaeritur, an et is, qui nesciens se debere occiderit, teneatur: quod Iulianus putat in eo, qui, cum nesciret a se petitum codicilium [In. D. 86, 1, 26, 2 10 3 ut restitueret, manumisit. Sequitur uidere de eo, quod ueteres constituerunt, quotiens culpa interuenit debitoris, perpetuari obligationem, quemadmodum intellegendum sit. et quidem si efficerit promissor, quo minus soluere possit, expeditum intellectum habet constitutio: si uero moratus sit tantum, haesitatur, an, si postea in mora non fuerit, extinguitur superior mora. et Celsus adulescens scribit eum, qui moram fecit in soluendo 15 Sticho quem promiserat, posse emendare eam moram postea offerendo: esse enim hanc quaestio de bono et aequo: in quo genere plerumque sub auctoritate iuris scientiae perniciose, inquit, erratur. et sane probabilis haec sententia est, quam quidem et Iulianus sequitur: nam dum quaeritur de damno et par utriusque causa sit, quare non potentior 4 sit qui teneat, quam qui persequitur? Nunc uideamus, in quibus personis haec constitutio 20 locum habeat. quae inspectio duplex est, ut primo quaeramus, quae personae efficiant perpetuam obligationem, deinde quibus eam producant. utique autem principalis debitor perpetuat obligationem: accessione an perpetuam, dubium est. Pomponio perpetuare placet: quare enim facto suo fideiussor suam obligationem tollat? cuius sententia uera est: itaque perpetuatur obligatio tam ipsorum quam successorum eorum. accessionibus quoque 25 suis, id est fideiussoribus, perpetuant obligationem, quia in totam causam spounderunt.

An filius familias, qui iusu patria || promisit, occidendo seruum producat patris obligationem, uidendum est. Pomponius producere putat, scilicet quasi accessionem intellegens 5 eum qui iubeat. Effectus huius constitutionis ille est, ut adhuc homo peti possit: sed et acceptum ei posse ferri creditur et fideiussorem accipi eius obligationis nomine. nouari so autem an possit haec obligatio, dubitationis est, quia neque hominem qui non est neque pecuniam quae non debetur stipulari possumus. ego puto nouationem fieri posse, si hoc actum inter partes sit, quod et Iuliano placet.

92 IDEM libro octavo decimo ad Plautum. Si ita stipuler: 'per te non fieri, [B. 48, 1, 89 E 'quo minus mihi heredique meo uindemiam tollere licet?', etiam heredi datur actio. 35

93 IDEM libro tertio ad Uitellium. Si sic stipulatus fuero: 'per te non fieri, [B. 48, 1, 90 E 'quo minus hominem ex his, quos habes, sumam?' electio mea erit.

94 MARCELLUS libro tertio digestorum. Triticum dare oportere stipulatus est [B. 48, 1, 91 E aliquis: facti quaestio est, non iuris. igitur si de aliquo tritico cogitauerit, id est certi generis certae quantitatis, id habebitur pro expresso: alioquin si, cum destinare genus et 40 modum uellet, non fecit, nihil stipulatus uidetur, igitur ne unum quidem modium.

5 IDEM libro quinto digestorum. Qui insulam fieri stipulatur, ita demum ad [B. 48, 1, 92 E quirit obligationem, si apparet, quo in loco fieri insulam uoluerit: si et ibi insulam fieri interest eius. 44

6 IDEM libro duodecimo digestorum. Qui seruum mihi ex stipulatu debebat, [B. 48, 1, 93 E si in facinore eum deprehenderit, impune eum occidit, nec utilis actio erit in eum constituenta.

F(XYMO)

2 ab] F², ad F¹ 4 contingenterit F 8 ac] ad F¹ | qui'a F² 10 putat] quasi esset non putat, reddunt Graeci: ἐὰν ἀγνοῶν χρεωστεῖν οἰκέτην φονεύσω αὐτὸν, οὐ κατέχομαι· ὥσπερ ἐὰν ἐλεγθερώσω ὃν ἡγνόησα ἐν κωδικέλλοις λη-

ΓΑΤΕΥΘῆΝΑΙ B (Tip.), quos errare ostendit ipse Iulianus l. c. 23 perpetuari F 24 suo] sub F¹ 30 ferre F 34 l. 92 continuatur antecedenti F | ad] id F¹

- 97 CELSUS libro uicensimo sexto digestorum. Si ita stipulatus fuero: 'te sisti? [B. 43, 1, 94 E
 'nisi steteris, hippocentaurum dari?' proinde erit, atque 'te sisti' solummodo stipulatus
 1 essem. Possum utiliter a te ita stipulari: 'Titii nomine te soluturum?', neque enim hoc
 simile est illi 'Titium daturum': sed ex ea stipulatione, dum interest mea, agere possum,
 et ideo, si locuples sit Titius, nihil ex hac stipulatione consequi possim: quid enim mea
 2 interest id a te fieri, quod si non feceris, aequa saluam pecuniam habiturus sum? 'Si tibi
 'nupsero, decem dari spondes?' causa cognita denegandam actionem puto, nec [Ep. 23, 31
 raro probabilis causa eiusmodi stipulationis est. item si uir a muliere eo modo non [Ep.]
 in dotem stipulatus est.
- 98 MARCELLUS libro uicensimo digestorum. Existimo posse¹ id quod meum [B. 43, 1, 95 E
 est sub condicione stipulari, item uiam stipulari ad fundum posse, quamquam interim
 fundus non sit meus: aut, si hoc uerum non est et alienum fundum sub condicione sti-
 pulatus fuero isque ex lucrativa causa meus esse cooperit, confessim peremeretur stipulatio,
 et si fundi dominus sub condicione uiam stipulatus fuerit, statim fundo alienato evanescit
 stipulatio, et maxime secundum illorum opinionem, qui etiam ea, quae recte constiterunt,
 1 resolui putant, cum in eum casum recciderunt, a quo non potuissent consistere. Ex hac
 stipulatione: 'insulam fulciri spondes?' quando nascatur actio, quaeritur. et utique non est
 exspectandum, ut ruat: nec enim nihil stipulatoris interest fultam potius esse, quam non
 esse: nec tamen recte agetur, si nondum praeterierit temporis tantum, quo fulcire potuerit
 redemptor.
- 99 CELSUS libro trigensimo octauo digestorum. Quidquid adstringendae obli- [B. 43, 1, 96
 gationis est, id nisi palam uerbis exprimitur, omissum intellegendum est: ac fere secun-
 dum promissorem interpretamur, quia stipulatori liberum || fuit uerba late concipere. nec
 rursum promissor ferendus est, si eius intererit de certis potius uasis forte aut hominibus
 1 actum. Si stipulatus hoc modo fuero: 'si intra biennium Capitolium non ascenderis, [B]
 'dari?', non nisi praeterito biennio recte petam: nam etsi ambigua uerba sunt, sic tamen
 exaudiuntur, si immutabiliter uerum fuit te Capitolium non ascendisse.
- 100 MODESTINUS libro octauo regularum. Condicio in praeteritum, non tantum [B. 43, 1, 97 E
 praesens tempus relata statim aut permit obligationem aut omnino non differt. 29
- 101 IDEM libro quarto de praescriptionibus. Puberes sine curatoribus suis pos- [B. 43, 1, 98 E
 sunt ex stipulatu obligari.
- 102 IDEM libro quinto responsorum. Uenditores emptori cauerant pro euictione, [B. 43, 1, 99 E
 quanti eius interesset: sed et specialiter adgnituros, si in lite mota sumptus fecisset,
 emptori stipulanti promiserant. post mortem emptoris unus ex uenditoribus ad iudicium
 uocauit, pretium sibi deberi² dicens, heredes eius: qui sumptus in defensione causae factus,
 cum probarent pretium solutum fuisse, ex stipulatione petebant. Modestinus respondit, si
 in eas impensas uenditores promiserunt, quae ob item de proprietate instituta factae
 essent, minime ex stipulatu peti posse, quod erogatum est, dum alter ex uenditoribus pre-
 tium, quod iam fuerat exsolutum, petit. 33
- 103 IDEM libro quinto pandectarum. Liber homo in stipulatum deduci non [B. 43, 1, 100 E
 potest, quia nec dari oportere intendi nec aestimatio eius praestari potest, non magis quam
 si quis dari stipulatus fuerit mortuum hominem aut fundum hostium.
- 104 IAUOLENUS libro undecimo ex Cassio. Cum seruus pecuniam pro libertate [B. 43, 1, 101 E
 pactus est et ob eam rem reum dedit: quamuis seruus ab alio manumissus est, reus
 tamen recte obligabitur, quia non quaeritur, a quo manumittatur, sed ut manumittatur. 43
F(XYMO)

¹ me ins. (cf. D. 18, 1, 61: van de Water)² debere?

1 celsus] celso F¹ 2 atque si F²
 7 causa cognita ... 8 stipulationis est] οὐκ ἔρωταί ἡ ἐπερώτησις Epit. similiterque B (Tip.)
 10 existimu F² 12 hoc] non F¹ | condicione'm' stipulatus F² 17 fulciri F¹ |
 quando] f, quanto F | est om. F² 22 fere F²

23 interpr'a etamur F² 29 difert F 30 'prae-
 scriptib[us] F² 31 obligari] idem Graci:
 ἐνέχεσθαι B (Tip.) 32 cauerant F² | euoc-
 tione F 37 instituta F 38 erogatum] f,
 rogatum F 44 est o'et F² | ab] ob F²

- 105 IDEM libro secundo epistularum. Stipulatus sum Damam aut Erotēm seruum [B. 43, 1, 102] dari: cum Damam dares, ego quo minus acciperem, in mora fui: mortuus est Dama: an putes me ex stipulatu actionem habere? respondit: secundum Massurii Sabini opinionem puto te ex stipulatu agere non posse: nam is recte existimabat, si per debitorem mora non esset, quo minus id quod debebat solueret, continuo eum debito liberari. ⁵
- 106 IDEM libro sexto epistularum. Qui ex pluribus fundis, quibus idem nomen [B. 43, 1, 103] impositum fuerat, unum fundum sine ulla nota demonstrationis stipuletur, incertum stipulatur, id est eum fundum stipulatur, quem promissor dare voluerit. tamdiu autem voluntas promissoris in pendenti est, quamdiu id quod promissum est soluatur. ⁹
- 107 IDEM libro octavo epistularum. Utrum turpem talem stipulationem putes [B. 43, 1, 104] an non, quaero. pater naturalis filium, quem Titius habebat in adoptionem, heredem instituit, si patria potestate liberatus esset: pater eum adoptiūs non alias emancipare voluit, quam si ei dedit, a quo stipularetur certam summam, si eum manumisisset: post emancipationem adit heres filius: petit nunc pecuniam pater ex stipulatione supra relata. respondit: non puto turpem esse causam stipulationis, utpote eum aliter filium emancipaturus non fuerit: nec potest uideri iniusta causa stipulationis, si aliquid adoptiūs | pater f. 827 habere voluerit, propter quod a filio post emancipationem magis curaretur.
- 108 IDEM libro decimo epistularum. A Titio ita stipulatus sum: 'si qua mihi [B. 43, 1, 105] nupserit, decem dotis eius nomine dare spondes?' quaerebatur, an consistat talis stipulatio. respondit: si stipulanti mihi dos its promissa est: 'quamecumque uxorem duxero, dotis eius ²⁰ nomine decem dare spondes?', nihil in causa est, quare ea pecunia condicione expleta non debeatur: nam cum condicio etiam ex incertae personae facto parere obligationem possit, ueluti 'si quis in Capitolium ascenderit, decem dare spondes?' 'si quis a me ¹ decem petierit, tot dare spondes?', cur non idem et in dote promissa respondeatur, ratio reddi non potest. Nulla promissio potest consistere, quae ex uoluntate promittentis ²⁵ statum capit.
- 09 POMPONIUS libro tertio ad Quintum Mucium. Si ita stipulatus fuero: 'decem [B. 43, 1, 106] ant quindecim dabis?', decem debentur. item si ita: 'post annum ant biennium dabis?', post biennium debentur', quia in stipulationibus id seruatur, ut quod minus esset quodque longius, esse uideretur in obligationem deductum. ³⁰
- 10 IDEM libro quarto ad Quintum Mucium. Si mihi et Titio, in cuius potestate [B. 43, 1, 107] non sim, stipuler decem, non tota decem, sed sola quinque mihi debentur: pars enim aliena deducitur, ut quod extraneo inutiliter stipulatus sum, non augeat meam partem.
- ¹ Si stipulatus fuero de te: 'uestem tuam, quaecumque muliebris est, dare spondes?', magis ad mentem stipulantis quam ad mentem promittentis id referri debet, ut quid in re sit, ³⁵ aestimari debeat, non quid senserit promissor. itaque si solitus fuerat promissor muliebri quadam ueste uti, nihil minus debetur.
- 11 IDEM libro quinto ad Quintum Mucium. Si stipulatus fuero 'per te non [B. 43, 1, 108] fieri, quo minus mihi illa domo uti liceat', an etiam, si me non prohibeas, uxorem autem meam prohiberes, uel contra uxore mea stipulata me prohibeas, an committatur stipulatio? ⁴⁰ et latius² est haec uerba sic accipi. nam et si stipulatus fuero 'per te non fieri, quo minus mihi via itinere actu uti liceat', etsi non me, sed alium nomine meo ingredientem prohibeas, sciendum erit committi stipulationem.
- 12 IDEM libro quinto decimo ad Quintum Mucium. Si quis stipulatus sit Sti- [B. 43, 1, 109] chuanus aut Pamphilum, utrum ipse uellet: quem elegerit, petet et is erit solus in obliga- ⁴⁵ tione. an autem mutare uoluntatem possit et ad alterius petitionem transire, quaerentibus F(XYMO)

¹ debentur del. ² satius (edd.)?

¹ 'In'erotēm F² 6 qui ex pluribus bis F¹ beat F 36 solutus F² 37 uesti F² | de-
8 fundum stipulator F¹ 12 adoptiūm F¹ | be'bitur F² 40 me] non F² 41 latius]
emancipari F 13 ei] etiam F¹ 14 ad'i'it F¹ FXYMOC 45 is] iss F¹, hic F²
19 quaereuatur F¹ 24 cur] igitur F¹ 35 de-

- respiciendus erit sermo stipulationis, utrumne talis sit, 'quem uoluero' an 'quem uolam': nam si talis fuerit 'quem uoluero', cum semel elegerit, mutare voluntatem non poterit: si uero tractum habeat sermo illius et sit talis 'quem uolam', donec iudicium dictet, mutare adi 1 potestatem habebit. Si quis ita stipulatus fuerit: 'pro centum aureis satis dabis?' et responde dederit in istam summam¹: Proculus ait semper in satisfactionis stipulatione uenire, quod interesseret stipulantis, ut alias tota sors inesset, ueluti si idoneus promissor non sit, alias minus, si in aliquid idoneus esset debitor, alias nihil, si tam locuples esset, ut nostra non intersit satis ab eo accipere: nisi quod plerunque idonei non tam patrimonio quam fidei quoque aestimarentur.
- 113 PROCULUS libro secundo epistularum. Cum stipulatus sim mihi, Procule, B. 43, 1, 1 E si opus arbitratu meo ante kalendas Iunias effectum non sit, poenam, et protulit diem l. 37 L. SITI putasne uere me posse dicere arbitratu meo opus effectum non esse ante kalendas Iunias, cum ipse arbitrio meo aliam diem operi laxiorem dederim? Proculus respondit: non si causa distinguendum est interesse, utrum per promissorem mora non fuisset, quo minus opus ante kalendas Iunias ita, uti stipulatione comprehensum erat, perficeretur, an, cu iam opus effici non posset ante kalendas Iunias, stipulator diem in kalendis Augustis protulisset. nam si tum diem stipulator protulit, cum iam opus ante kalendas Iunias effici non poterat, puto poenam esse commissam nec ad rem pertinere, quod aliquod tempus ante kalendas Iunias fuit, quo stipulator non desiderauit id ante kalendas Iunias effici, id est quo non est arbitratus ut fieret quod fieri non poterat. aut si hoc falsum esset, etiam si stipulator pridie kalendas Iunias mortuus esset, poena commissa non esset, quoniam mortuus arbitrari non potuisset et aliquod tempus post mortem eius operi perfici superfuisset. et propemodum etiam si ante kalendas Iunias futurum² esse coepit opere ante eam diem effici non posse, poena commissa est. Cum uenderet aliquis, promis emptori fideiussores praestari et rem uenditam liberari: quae ut liberetur, nunc desiderat uictus: in mora est is, qui ea stipulatione id futurum promisit: quaero quid iuris est. Proculus respondit: tanti litem aestimari oportet, quanti actoris interest.
- 114 UPLIANUS libro septimo decimo ad Sabinum. Si fundum certo die p[re]stari stipuler et per promissorem steterit, quo minus ea die p[re]stetur, consecuturum B. 43, 1, 112 Ep. 18, 6 P quanti mea intersit moram facti⁴ non esse.
- 115 PAPINIANUS libro secundo quaestionum. Its stipulatus sum: B. 43, 1, 112. Ep. 18, 6 P te sisti in certo loco: si non steteris, quinquaginta aureos dari spondes? si dies in stipulatione per errorem omisus fuerit, cum id ageretur, ut certo die sisteres, imperfecta erit stipulatio, non secus ac si quod pondere numero mensura continetur sine adiectione ponderis numeri mensurae stipulatus essem, uel insulam aedificari non demonstrato loco, uel fundum dari non adiecto nomine. quod si ab initio id agebatur, ut quocumque dies sisteres et, si non stetisses, pecuniam dares, quasi quaelibet stipulatio sub condicione accepta uires habebit, nec ante committetur, quam fuerit declaratum reum promittendi si non posse. Sed et si ita stipulatus fuero: si in Capitolum non ascenderis uel B. 43, 1, 112 Ep. 18, 6 P 'Alexandriam non ieris, centum dari spondes?' non statim committetur stipulatio, quam in Capitolum ascendere uel Alexandriam peruenire potueris, sed cum certum esse coepit te Capitolum ascendere uel Alexandriam ire non posse. Item si quis ita stipulatus si Pamphilum non dederis, centum dari spondes? Pegasus respondit non ante committendi stipulationem, quam desisset posse Pamphilus dari. Sabinus autem existimabat ex sententia contrahentium, postquam homo potuit dari, confessim agendum et tamdiu ex stipulatio F(XYMOC)

¹ et reum ... summam *dcl.* ² in kalendas Augustas? ³ certum (*u. i.*)? ⁴ factam (*u. —*)?

1 an quem] an quae *F¹* 2 uoluero] uoluero *F¹* 22 aliquot *F²* 23 futurum esse coepit] *M. A. 100*
luerit *F¹* 5 dederis *F²* 7 no[n]stra *F²* 23 *l. 124 h. t.* 30 *fedi*] *F²*
11 opos *F¹* 12 potasne *F²* 13 diem *ora*. *F²* 33 cum] eum *F²* 36 *die* *F²*
18 aliquot *F²* 20 quo non] *edd.*, quod non *F²* 42 ire *F²* 44 desisset *F²*
21 stipulator pridie] *F²*, stipulatus et diem *F²*

non posse agi, quamdiu per promissorem non stetit, quo minus hominem daret, idque defendebat exemplo penus legatae. Mucius etenim herodem, si dare potuisset penum nec dedisset, confessim in pecuniam legatam teneri scripsit, idque utilitatis causa receptum est ob defuncti voluntatem et ipsius rei naturam. itaque potest Sabini sententia recipi, 4 si stipulatio non a condicione coepit, || ueluti 'si Pamphilum non dederis, tantum dare f. 828 spondes?', sed ita concepta sit stipulatio: 'Pamphilum dari spondes? si non dederis, tan-tum dari spondes?' quod sine dubio nerum erit, cum id actum probatur, ut, si homo datus non fuerit, et homo et pecunia debeatur. sed et si ita cautum sit, ut sola pecunia non soluto homine debeatur, idem defendantum erit, quoniam fuisse uoluntas probatur, ut homo soluatur ant pecunia petatur.

10

L6 IDEM libro quarto quaestionum. Decem stipulatus a Titio postea, quanto [B. 48, 1, 118] P minus ab eo consequi posses, si a Maeuio stipularis, sine dubio Maeuius uniuersi periculum potest subire. sed et si decem petieris a Titio, Maeuius non erit solutus, nisi iudicatum Titius fecerit. PAULUS notat: non enim sunt duo rei Maeuins et Titius eiusdem obligationis, sed Maeuius sub condicione debet, si a Titio exigi non poterit: igitur nec 15 Titio conuento Maeuius liberatur (qui an debiturus sit, incertum est) et soluente Titio non liberatur Maeuius (qui nec tenebatur), cum condicio stipulationis deficit, nec Maeuius pendente stipulationis condicione recte potest conueniri: a Maenio enim ante Titium excusum non recte petetur.

19

L7 IDEM libro duodecimo quaestionum. Si centum homines, quos ego heresue [B. 48, 1, 114] P meus eligerem, stipulatus, antequam eligerem¹, duos heredes reliquero, numero diuiditur stipulatio: diuersum erit, si iam electis hominibus successerint.

L8 IDEM libro uicensimo septimo quaestionum. Liber homo, qui bona fide [B. 48, 1, 115] P seruit mihi, quod stipulanti mihi promittit, prope est, ut omnimodo sit utile, quamuis ex re mea promittat: nam quid aliud dici potest, quo minus liber homo teneatur? nec tamen 25 ideo si stipulanti eidem ex eadem causa spondeam, tenebor: quemadmodum etenim habebit eius actionem aduersus me, quod ab alio stipulatus quereret mihi? hoc itaque latere fructuario seruo uel alieno, qui bona fide seruit, comparabitur. seruus autem² fructuario si promittat ex re ipsius uel alienus, qui bona fide seruit, emptori, nulla de peculio da-bitur in dominum actio: nam in his causis domini esse intelleguntur. 'Decem hodie dari 30 spondes?' dixi posse uel eo die pecuniam peti nec uideri praematurius agi non finito stipulationis die, quod in aliis temporibus juris est (nam peti non debet, quod intra tempus comprehensum solui potest): in propoiso enim diem non differenda actionis insertum 2 uideri, sed quo praeiens ostendatur, esse responsum. 'Decem mihi aut Titio, utrum ego 35 uelum, dare spondes?' ex eo, quod mihi dandum est, certi stipulatio est, ex eo, quod illi: soluendum, incerti: finge mea interesse Titio potius quam mihi solui, quoniam poenam promiseram, si Titio solutum non fuisset.

S9 IDEM libro trigensiimo sexto quaestionum. Doli clausula, quae stipulatio- [B. 48, 1, 116] P nibus subicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis, de quibus nominatum cauetur.

30

O IDEM libro trigensiimo septimo quaestionum. Si ita stipulatus fuero: 'hanc [B. 48, 1, 117] P summam centum aureorum dari spondes?', etsi maxime ita exaudiatur ille sermo: 'si modo centum aureorum est', non facit condicionem haec adiectio, quoniam si centum non sint, stipulatio nulla est: nec placuit instar habere condicionis sermonem, qui non ad futurum, sed ad praeiens tempus refertur, etsi contrahentes rei ueritatem ignorant.

44

R IDEM libro undeciimo responsum. || Ex ea parte cautionis: 'dolumque [B. 48, 1, 118] P f. 828'
F(XYMO)

¹ mortuus ins. ² fructarius ins.

1 hominem] F¹, eum F² 4 natura F 12 si
'a' maenio F² 18 stipulationis] F², stipu-lationis F¹ 20 homines] nomines F¹ | he-re-de-sue F² 21 meus eligerem F¹, meus elegisset F²: οὐc ἐγώ ἔπιλέξωμαι B (Tip.) |

relinquero F 22 succe'sse'rint F²! 23 sep-timo om. F¹ 24 quod] quae F¹ 31 eo'dem' die F² 33 proposito' F² 35 dandum F¹ illo F 44 ignora'n't F²

'malum huic rei promissionique abesse a futurumque esse stipulatus est ille, spopondit ille',
 1 incerti agetur. Stipulationis utiliter interponendae gratia mulier ab eo, in cuius matrimonio
 nium conueniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinae tempore matrimonii consuetu-
 dinem repetisset. nihil causeae esse respondi, cur ex stipulatu¹, quae ex bonis moribus
 2 concepta fuerat, mulier impleta condicione pecuniam adsequi non possit. In insulam de-
 portato reo promittendi stipulatio ita concepta: 'cum morieris, dari' non nisi moriente eo
 3 committitur. Ex facto rei promittendi doli stipulatio heredem eius tenet, sicut ex ceteris
 aliis contractibus, ueluti mandati depositi.

122 SCAEUOLA libro uicensimo octauo digestorum. Qui Romae mutuam pecu- B. 45, 1, 119 *A

niam acceperat soluendam in longinqua prouincia per² menses tres eamque ibi dari (B) 10
 stipulant spopondisset, post paucos dies Romae testato creditoru dixit paratum se esse

Romae eam numerare detracta ea summa, quam creditori suo usurarum nomine dederat.

quaesitum est, cum in integrum³ summam, qua stipulatione obligatus est, optulerit, an

eo loco, in quo soluenda promissa est, sua die integra peti posset. respondit posse stipu-

1 latorem sua die ibi, ubi soluenda stipulatus est, petere. Callimachus mutuam pecuniam
 nauticam accepit a Sticho seruo Seii in prouincia Syria ciuitate Beryto usque Brentesium:
 idque creditum esse in omnes nauigii dies ducentos, sub pignoribus et hypothecis mercibus
 a Beryto comparatis et Brentesium perferendis et quas Brentesio empturus esset et per
 nauem Beryto inuecturus: conuenitque inter eos, uti, cum Callimachus Brentesium perue-
 nisset, inde intra idus Septembres, quae tunc proximae futurae essent, aliis mercibus
 emptis et in nauem mercis ipse⁴ in Syriam per nauigium proficiscatur, aut, si intra diem
 supra scriptam non reparasset merces nec enauigasset de ea ciuitate, redderet uniuersam
 continuo pecuniam quasi perfecto nauigio et praestaret sumptus omnes prosequentibus
 eam pecuniam, ut in urbem Romam eam deportarent: eaque sic recte dari fieri fide ro-
 ganti Sticho serno Lucii Titii promisit Callimachus. et cum ante idus supra scriptas se-
 cundum conuentione mercibus in nauem impositis cum Erote conseruo Stichi quasi in
 prouinciam Syria peruenturus enauigauit: quaesitum est nauem submersa, cum secundum
 cautionem Callimachus merces debito perferendas in nauem mansisset eo tempore, quo iam
 pecuniam Brentesio reddere Romae perferendam deberet, an nihil proposit Erosis consensus,
 qui cum eo missus erat, cuique nihil amplius de pecunia supra scripta post diem conuen-
 tionis permissum uel mandatum erat, quam ut eam receptam Romam perferret, et nihil
 minus actione ex stipulatu Callimachus de pecunia domino Stichi teneatur⁵. respondit se-
 cundum ea quae proponerentur teneri. item quaero, si Callimacho post diem supra
 scriptam nauigant Eros supra scriptus seruos consenserit, an actionem domino suo semel
 adquisitam adimere potuerit. respondit non potuisse, sed fore exceptioni locum, si seruo

2 arbitrium datum esset eam pecuniam quocumque tempore in quemuis locum reddi. Flavius
 Hermes hominem Stichum manumissionis causa donauit et ita de eo stipulatus B. 45, 1, 119

F(XYMO)

¹ stipulatione (edd.)? ² post (edd.)? ³ in integrum] nec integrum? ⁴ mercis ipse]
 receptis? ⁵ puto sic fere scriptum fuisse: et cum, ante idus supra scriptas secundum
 conuentione mercibus in nauem impositis, cum Erote conseruo Stichi, 'qui cum eo missus
 erat cuique nihil amplius de pecunia supra scripta permissum uel mandatum erat, quam
 ut eam post diem conuentione receptam Romam perferret', mansisset, eo tempore, quo iam
 pecuniam Brentesio reddere Roma[m] perferendam deberet, quasi in prouinciam Syria
 peruenturus enaniganit. quaesitum est nauem submersa, cum secundum cautionem Calli-
 machus merces [Berytum] perferendas in nauem[im imposuisset], an nihil proposit et nihil
 minus actione ex stipulatu Callimachus de pecunia domino Stichi teneatur.

1 promissionique 'ab'esse F² 9 l 122 continuatur antecedenti F¹ 10 soluendam] f, so-
 lendum F¹ 11 dies ... se esse om. F² 12 de-
 tra'cta' F² 13 cummam F² 15 soluenda F²
 16 suria F² | beruto F² 17 hypothecis F²
 18 beruto F² 19 beruto F² 21 mercis]
 FX•Y², missis X²Y²MOC | ipsae F¹ soriam

F¹ 26 h'eroe F² 27 suriam F¹ 28 de-
 bito] FX•Y², berito X²MOC, merito Y² | nauem
 mansisset] F, nauem mansisset X²Y², nauem
 misisset X²Y²MOC 29 h'erotis F² 30 cui-
 que] quique F 34 nauigante h'eros F²
 35 locum om. F¹

est: 'Si hominem Stichum¹, de quo agitur, quem hac die tibi donationis causa || manumis- f. 329
sionisque dedi, a te heredeque² tuo manumissus vindictaque liberatus non erit, quod dolo
malo meo non fiat, poenae nomine quinquaginta dari stipulatus est Flavius Hermes, spo-
pondit Claudius'. quaero, an Flavius Hermes Claudium de libertate Stichi conuenire
potest. respondit nihil proponi, cur non potest. item quaero, an, si Flavii Hermetis heres 5
a Claudi herede poenam supra scriptam petere uoluerit, Claudi heres libertatem Sticho
praestare possit, ut poena liberetur. respondit posse. item quaero, si Flavii Hermetis heres
cum Claudi herede ex causa supra scripta nolit agere, an nihilo minus Sticho libertas ex
conuentione, quae fuit inter Hermetem et Claudium, ut stipulatione supra scripta ostendit,
ab herede Claudi praestari debeat. respondit debere. Coheredes cum praedia he- 10
reditaria diuiserant, unum praedium commune reliquerunt sub hoc pacto, ut, si quis eorum
partem suam alienare uoluisset, eam uel coheredi suo uel eius successori uenderet centum
uiginti quinque: quod si quis aliter fecisset, poenam centum iuicem stipulati sunt: quaero,
cum coheres mulier coheredis liberorum tutores saepius testato conuenerit et desiderauerit,
ut secundum conuentione aut emant aut uendant, hique nihil tale fecerint, an, si mulier 15
extero uendiderit, poena ab ea centum exigi possit. respondit secundum ea quae propo-
nerentur obstaturam doli mali exceptionem. Agerius filius familias seruo Publui Maeui
stipulanti spopondit se daturum, quidquid patrem suum Publio Maeuio debere constitisset:
quaesitum est patre defuncto, antequam constitisset, quid quantumque deberet, an, si ad-
uersus heredem eius actum fuisset alium successorem et de debito constitisset, Agerius 20
teneatur. respondit, si condicio non existisset, stipulationem non commissam. Seia heres
unius tutoris, cum herede pupillae transactione pacto solo facta, maiorem partem soluit,
residuam canit: sed illico negauit heres se transactionem seruare et apud indicem tutelae
egit et uictus prouocauit ad competentem indicem et ab eo quoque ad principem idem
prouocauit et iniusta haec quoque prouocatio eius pronuntiata est. quaesitum est, cum 25
per heredem pupillae mora intercesserit, quo minus pecunia in stipulationem deducta ab
herede tutoris solueretur nec umquam petierit, an ei hodie debeantur usuras ab herede
tutoris. respondit, si Seia non cessasset ex stipulatione pecuniam offerre, iure usuras non
deberi. Duo fratres hereditatem inter se diuiserunt et cauerunt sibi nihil se contra eam
diuisionem facturos et, si contra quis fecisset, poenam alter alteri promisit: post mortem 30
alterius qui superuixit petit ab heredibus eius hereditatem quasi ex causa fideicommissi
sibi a patre relict: debitam et aduersus eum pronuntiatum est, quasi de hoc quoque trans-
actum fuisset: quaesitum est, an poena commissa esset. respondit poenam secundum ea
quae proponuntur commissam.

34

23 PAPINIANUS libro primo definitionum. Si flagiti faciendi uel facti causa [B. 43, 1, 120] P
concepta sit stipulatio, ab initio non ualeat.

24 IDEM libro secundo definitionum. 'Insulam intra biennium illo loco || aedi- [B. 43, 1, 121] P f. 329'
'ficari spondes?' ante finem biennii stipulatio non committitur, quamvis reus promittendi
non aedificauerit et tantum residui temporis sit, quo aedificium extrui non possit: neque
enim stipulationis status, cuius dies certus in exordio fuit, ex post facto mutatur. idque 40
et in stipulatione iudicio sistendi causa facta placuit, scilicet ut ante diem stipulatio non
committatur, ³ si certum esse coeperit parere stipulationi residuo tempore non posse.

25 PAULUS libro secundo quaestzionum. Cum stipulamus 'quidquid te dare [B. 43, 1, 122] P
'facere oportet', nihil aliud in stipulationem deducitur quam quod praesenti die debetur:
hoc enim solum haec stipulatio demonstrat.

45

F(XYMOC)

¹ homo Stichus (edd.)? ² idem Graeci (καὶ τοῦ κληρονόμογος): herede? ³ et ins. (van de Water)

3 nomin'a'e F² | spopondit] respondit F¹ F² 30 conta F | post] pos F 32 relieto F
4 claudi's'm F² | stichi'a' conuenire F⁴ 33 commissa F² 35 inter l. 122 et 123 inter-
7 poena'e lib. F | ab item legem incipit F | ponit rubricam de uestiborum obligationibus
flavi'i F² 15 ement'e aut uendent F² (uoluit το γ τοι de uestiborum obligationibus)
22 maiorem] maisrem F¹ 24 e't uictus F² F¹, del. F²: uide ad p. 657, 21
25 prouocauit] conuocauit F² 27 um'quam'

- 126 IDEM libro tertio quaestionum. Si ita stipulatus fuero: 'Si Titius consul [B. 43, 1, 123 P factus fuerit, tunc ex hac die in annos singulos dena dare spondes?', post triennium 1 condicione existente triginta peti potuerunt¹. Titius a Maevio fundum detracto usu fructu stipulatus est et ab eodem eiusdem fundi usum fructum: duae sunt stipulationes et minima est in eo usu fructu, quem per se quis promisit, quam in eo, qui proprietatem coimbat. 5 denique si ille usum fructum dederit eumque stipulator non utendo amiserit, tradendio postea fundum detracto usu fructu liberabitur. non idem contingit ei, qui fundum pleno iure promisit et usum fructum dedit, deinde amissio eo proprietatem sine usu fructu transdidit: ille liberatus est dando usum fructum, hic nulla parte obligationis exoneratur, nisi 2 pleno iure fundum effecerit stipulatoris. Chrysogonus Flauii Candidi sernus actor script²: 'coram subscripte et adsignante domino meo, accepisse eum a Julio Zosa, rem agente Iulii Quintilliani absentis, mutua denaria mille. quae dari Quintilliano heredie eius, ad quem ea res pertinebit, kalendis Nouembribus, quae proximae sunt futurae, stipulatus est Zosas libertus et rem agens Quintilliani, spoondit Candidus dominus meus. sub die supra scripta si satis eo nomine factum non erit, tunc quo post soluetur³, usurarum nominae 15 denarios octo praestari stipulatus est Iulius Zosas, spoondit Flauius Candidus dominus meus'. subscript⁴ dominus. respondi: per liberam personam, quae neque iuri nostro subiecta est neque bona fide nobis seruit, obligationem nullam adquirere possumus. plane si liber homo nostro nomine pecuniam daret uel suam uel nostram, ut nobis solueretur, obligatio nobis pecuniae creditae adquireretur: sed quod libertus patrono dari stipulatus est, inutile est, ut nec ad solutionem proficiat adiectio absentis, cui principaliter obligatio quaerebatur. superest quaeramus, an ex numeratione ipse qui contraxit pecuniam creditam petere possit: 'nam quotiens pecuniam mutuam dante eandem stipulamur, non duae obligationes nascuntur, sed una uerborum. plane si praecedat numeratio, sequatur stipulatio, non est dicendum receasum a naturali obligatione. sequens stipulatio, in qua sine ad⁵ iectione nominis usuras stipulatus est, non eodem uitio laborat (neque enim maligne accipiendum est eidem stipulatum usuras, cui et sortem, uideri), ideoque in liberti persona ualeat stipulatio usurarum et cogitur eam patrono cedere. plerumque enim in stipulacionibus uerba, ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt: raro inesse tempus uel conditionem ex eo, quod agi apparebit, intellegendum est: numquam personam, nisi express⁶ sit. Si ita stipulatus fuero te sisti et, nisi steteris, aliquid dari, quod promittenti impossibile est: detracta secunda stipulatione prior manet utilis et perinde erit, ac si te sisti stipulatus essem.
- 127 SCAEUOLA libro quinto quaestionum. Si pupillus sine tutoris [B. 43, 1, 124. Ep. 19, 81 P auctoritate Stichum promittat et fideiussorem dedit, sernus autem post moram a pupillo factam decedat, nec fideiussor erit propter pupilli moram obligatus: nulla enim intellegitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est. esse autem fideiussorem obligatum ad [D. 50, 17, 88 hoc, ut uino homine conueniatur uel ex mora sua postea.
- 128 PAULUS libro decimo quaestionum. Si duo rei stipulandi ita extitissent, [B. 43, 1, 125 P ut alter utiliter, alter inutiliter stipularetur, ei, qui non habet promissorem obligatum, non recte soluitur, quia non alterius nomine ei soluitur, sed suae obligationis, quae nulla est eadem ratione qui Stichum aut Pamphilum stipulatur, si in unum constiterit obligatio, quia alter stipulatoris erat, etiamsi desierit eius esse, non recte soluitur, quia utraque res ad obligationem ponitur, non ad solutionem.

- 129 SCAEUOLA libro duodecimo quaestionum. Si quis ita stipulatus fuerit: [B. 43, 1, 126 P 'decem aureos das, si nauis uenit et Titius consul factus est? non alias dabitur, quam si utrumque factum sit. idem in contrarium: 'dare spondes, si nec nauis uenit nec Titius F(XYMOC)

¹ poterunt (edd.)? ² scripsi (edd.)? ³ mense ins. (cf. l. 90 h. t.) ⁴ sed magis est ⁵ possit similiaus ins.

¹⁰ chrusogonus ^{F¹} | seruos ^{F²} | scribeit ^{F²} | subscrissit ^F | iure ^F ²² superest ^{ut}
12 quintilliano'n heredie ^{F²} ¹⁷ subscript⁴] ¹⁸ quaeramus ^{F²} ⁴⁶ naues ^{F²} ⁴⁷ naues ^{F²}

'consul factus sit?' exigendum erit, ut neutrum factum sit. huic similis scriptura est: 'si neque nauis uenit neque Titius consul factus est?'¹ at si sic: 'dabis, si nauis uenit aut Titius consul factus sit?' sufficit unum factum. et contra: 'dabis, si nauis non uenit aut Titius consul factus non est?' sufficit unum non factum.

PAULUS libro quinto decimo quaestionum. Quod dicitur patrem filio uti- [B. 43, 1, 127] P liter stipulari, quasi sibi ille stipularetur, hoc in his uerum est, quae iuris sunt quaque adquiri patri possunt: alioquin si factum conferatur in personam filii, inutilis erit stipulatio, ueluti ut tenere ei uel ire agere liceat. contra autem filius etiam ut ire patri liceat stipulando adquiret ei: immo et quod in suam personam conferre non potest, hoc patri adquirat.

SCAEUOLA libro tertio decimo quaestionum. Iulianus scripsit, si 'neque' [B. 43, 1, 128] P 'per te neque per heredem tuum Titium fieri', quo minus mihi ire liceat' stipuler, non solum Titium teneri, si prohibeat, sed etiam coheredes eius. Qui fundum sibi aut Titio dari stipulatur, quamvis fundus Titio traditus sit, nihilo minus petere fundum potest, ut sibi de euictione promittatur: nam interest eius, quia mandati actione fundum recepturus sit a Titio. sed si donationis causa Titium interposuit, dicetur traditione protinus reum liberari.

PAULUS libro quinto decimo quaestionum. Quidam cum filium alienum [B. 43, 1, 129] P susciperet, tradenti promiserat certam pecuniae quantitatem, si eum aliter quam ut filium obseruasset. quaero, si postmodum domo eum propulerit uel moriens nihil ei testamento reliquerit, an stipulatio committetur, et quid intersit, utrum filius an alumnus uel cognatus agentis fuerit. praeterea quaero, si filium suum quis legitime in adoptionem dederit et ita, ut supra scriptum est, stipulatio intercesserit eumque pater adoptius exheredauerit uel emancipauerit, an stipulatio committatur. respondi: stipulatio utilis est || in utroque f. 330' casu: igitur, si contra conuentioneum factum sit, committetur stipulatio. sed uideamus pri- 25 mum in eo, qui legitime adoptauit, an possit committi, si eum exheredauerit uel emanci- pauerit: haec enim pater circa filium solet facere: igitur non aliter eum quam ut filium obseruauit. ergo exheredatus de inofficio agat. quid ergo dicemus, si et meruit exheredari? ³emancipatus plane et hoc remedio carebit. quare sic debuit interponi stipulatio, ut, si eum emancipasset uel exheredasset, certum quid promitteret. quo tamen casu com- 30 missa stipulatio potest quaeri, an exheredato permittendum esset dicere de inofficio? maxime, si patri naturali heres extitisset, an uictio deneganda est ex stipulatu actio? sed si ei, qui stipulatus est, non debuit denegari uictio filio, nec ipsi deneganda erit debitae pecuniae exsecutio. in eo autem, qui non adoptauit, quem intellectum habeat haec conceptio 'si eum aliter quam ut filium obseruasset', non prospicio²: an et hic exigimus ex- 35 heredationem uel emancipationem, res in extraneo ineptas? sed si is, qui legitime adoptauit, nihil facit contra uerba stipulationis, cum utitur patrio iure in eo, qui haec⁴ non fecit, dicit superuacuo: dici tamen poterit commissam esse stipulationem. Filius familias ita stipulatus est: 'quantam pecuniam Titio credidero, fide tua esse iubes?' et emancipatus credit: patri non debebit fideiuisor, quia nec reus ei tenetur.

SCAEUOLA libro tertio decimo quaestionum. Si sic stipulatus sim: 'neque' [B. 43, 1, 130] P F(XYMO)

¹ huic similis ... factus est aut delenda sunt aut corrupta ² sic ordina: obseruauit. quid ergo ... exheredari? ergo ... agat ³ perspicio (edd.)? ⁴ hoc?

12 fieri] YOC cum B: ἐὰν ἐπερωτήσω σε μή ... γενέθαι, fieret FXM', fiere M^o 15 pro-
mittetur F¹ | quia] F¹, qui F² 20 ei] et F¹ 21 relinquerit F 28 obseruabit F 36 legi-
tim'a e F² 37 qui haec non fecit dicit
(licet F²) superuacuso seq.] ὑποπίπτει τῷ ποιμή [ό ἀπλῶς λαβών καὶ μή εἰς θέσιν τὸν πάιδα]
ποιῶν ἀγτὸν ἀπόκληρον ἡ ἀγτεζόγυσιον καὶ ἐκ περιττοῦ καὶ ἀνισχύρως ταῦτα ποιεῖ B (Tip.),

quod uidetur confirmare lectionem F¹, etsi male eam Anonymous interpretatus est, puto autem uerba recte fere se habere sic accipienda: qui hoc non fecerit, id est non legitime adoptarit, eum superuacuo dicere uideri se quem suscepis-
set ut filium obseruaturum: sed in proposito (cf. u. 20) committi nihilo minus stipulationem 40 stipulatu'm's F¹

'per te neque per heredem tuum uim fieri spondes?' et egi, quod mihi uim feceris, recte remanere factum heredis in stipulatione. nam et ex ipsius posteriore ui potest committi stipulatio: non enim ad unam uim pertinet. nam sicut et ipsius et heredis caput, ita ipsius uel saepius facta complectitur¹, ut condemnetur quanti interest. aut si sic uolumus factam esse stipulationem: 'neque per te neque per heredem tuum fieri?', ut ad 5 unam uim primam teneat: si uim fecerit, amplius ex heredis committi non poterit: ergo si actum sit quasi ex ipsius ui, tota consumpta sit²: quod non est uerum.

- 134 PAULUS libro quinto decimo responsorum. Titia, quae ex alio filium ha- [B. 43, 1, 131] P
bebat, in matrimonium coit Gaio Seio habenti filiam: et tempore matrimonii consenserunt,
ut filia Gaii Seii filio Titiae desponderetur, et interpositum est instrumentum et adiecta 10
poena, si quis eorum nuptiis impedimento fuisset: postea Gaius Seius constante matri-
monio diem suum obiit et filia eius noluit nubere: quaero, an Gaii Seii heredes teneantur
ex stipulatione. respondit ex stipulatione, quae proponeretur, cum non secundum bonos
mores interposita sit, agenti exceptionem doli mali obstaturam, quia dishonestum uisum
1 est uinculo poenae matrimonia obstringi siue futura siue iam contracta. Idem respondit: 15
plerumque ea, quae praefationibus conuenisse concipiuntur, etiam in stipulationibus repe-
2 tita creduntur, sic tamen, ut non ex ea repetitione inutilis efficiatur stipulatio. Idem
respondit, cum Septicius litteris suis praestaturum se cauerit pecuniam et usuras eius se-
misses, quae apud Sempronium depositae sint: si inter praesentes actum est, intellegen-
3 dum etiam a parte Lucii Titii praecessisse uerba stipulationis. Idem respondit, quotiens 20
pluribus specialiter pactis stipulatio una omnibus subicitur, || quamuis una interrogatio et f. s.
responsum unum subiciatur, tamen proinde haberri, ac si singulæ species in stipulationem
deductae fuissent.

- 135 SCAEUOLA libro quinto responsorum. Si ita quis promiserit: 'decem tibi [B. 43, 1, 132] P
'dabo, qua die petieris, et eorum usuras in dies triginta', quaero, usuræ utrum ex die 25
stipulationis an ex die, qua petita sors fuerit, debeantur. respondit secundum ea quae
1 proponerentur ex die stipulationis deberi, nisi aliud actum manifeste probaretur. Item
quæsitum est, quando pecuniam reddere debebo 'cum primum petierit'. respondit uerba
2 quæ proponerentur ex die, quo stipulatio facta esset, initium capere. Seia cavit Lucio
Titio, quod mandante eo hortos emisset, cum pretium omne cum usuris ab eo recepisset, 29
se in eum proprietatem hortorum translaturam: deinde in continenti inter utrumque con-
uenit, ut intra kalendas Apriles primas uniuersam summam mandator numeraret et hortos
acciperet. quaeritur, cum ante kalendas Apriles non omne pretium cum usuris a Lucio
Titio Seiae solutum sit, interposito tamen modico tempore reliquum pretium cum usuris
Seiae Titius soluere paratus fuerit neque Seia accipere uoluit et usque in hodiernum per 35
Titium non stet, quo minus reliquum solueret, an nihilo minus Lucius Titius, si Seiae
uniuersam pecuniam soluere paratus sit, ex stipulatu agere possit. respondit posse, si non
multo post optulisset nec mulieris quicquam propter eam moram intereaset: quod omne
3 ad iudicis cognitionem remittendum est. Ea lege donatum sibi esse a Seia seruum et tra-
ditum, ut ne ad fratrem eius aut filium aut uxorem aut socrum perueniret, scripsit et 40
haec ita stipulante Seia sponponit Titius, qui post biennium heredes reliquit Seiam et
fratrem, cui ne seruiret, expressum erat: quaeritur an Seia cum fratre et coherede ex sti-
4 pulatu agere possit. respondit posse in id, quod eius interest. Filia, quae de inofficio
agere instituit et transegit postea cum heredibus stipulatione interposita et subiecta doli
clausula, apud praefectum de falso testamento egit nec probauit: quaero, an ex doli clau- 45

F(XYMOC)

¹ nam sicut et ipsius et heredis capit, ita ipsius uel saepius factam complectitur (*similiter Hal.*)? ² erit?

1 e'g'i F² 3 heredi's' F² 7 tuta F² 36 titiu'm' non F² | reli'n'quum F² | si om. F
14 agente F² 15 matrimonii F² 17 effi- 41 relinquit F² 43 posse't in F²
cietur F² 23 deducti F² 34 reli'n'quum F²

sula possit conueniri. respondi nihil ad eam stipulationem id, quod postea actum proponeretur, pertinere.

- 36 PAULUS libro quinto sententiarum. Si sub una significatione diuersis non minibus ea res, quae in stipulatum deducitur, appellatur, non infirmat obligationem, si alter altero uerbo utatur. Si, qui uiam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum partemue eius ante constitutam seruitutem alienauerit, euanscrit stipulatio.
- 37 UENULERUS libro primo stipulationum. Continuus actus stipulantis et promittentis esse debet (ut tamen aliquod momentum naturae interuenire possit) et communis responderi stipulanti oportet: ceterum si post interrogationem aliud acceperit¹, nihil prod erit, quamuis eadem die spopondisset. Si hominem stipulatus sim et ego de alio sensero, tu de alio, nihil acti erit: nam stipulatio ex utriusque consensu perficitur. Cum ita stipulatus sum 'Ephesi dari?' inest tempus: quod autem accipi debeat, quaeritur. et magis est, ut totam eam rem ad iudicem, id est ad uirum bonum remittamus, qui aestimet, quanto tempore diligens pater familias confidere possit, quod facturum se promiserit, ut qui Ephesi daturum se spoponderit, neque duplomate² diebus ac noctibus et omni tem pestate contempta iter continuare cogatur neque tam delicate progreedi debeat, ut reprehensione dignus appareat, sed habita ratione temporis aetatis sexus ualestinis, cum id agat, ut mature perueniat, id est eodem tempore, quo plerique eiusdem condicionis homines solent peruenire. eoque transacto, quamuis Romae remanserit nec possit Ephesi pecuniam dare, nihilo minus ei recte condicetur, uel quia per ipsum steterit, quo minus Ephesi daret, uel quoniam per alium Ephesi possit dari uel quia ubique potest soluere: nam et quod in diem debetur, ante solui potest, licet peti non potest. quod si duplomate usus aut felici nauigatione maturius quam quisque peruerterit Ephesum, confessim obligatus est, quia in eo, quod tempore atque facto finitum est, nullus est conjecturae locus. Item qui insulam fieri spopondit, non utique conquisitis undique fabris et plurimis operis adhibitis festinare debet nec rursus utroque aut³ altero contentus esse, sed modus adhibendus est secundum rationem diligentis aedificatoris et temporum locorumque. item si non inchoetur⁴ opus, id tantum aestimetur, quod in illo interuallo effici potuit. transactoque tempore, quo insulam consummare oportuerit, si postea aedificetur, liberetur reus, sicut liberatur, qui se datum spopondit, si quandoque tradit. Illud inspiciendum est, an qui centum dari promisit confessim teneatur an uero cesseret obligatio, donec pecuniam conferre⁵ possit. quid ergo, si neque domi habet neque inueniat creditorem? sed haec recedunt ab impedimento naturali et respiciunt ad facultatem dandi. est autem facultas personae commodum incommodumque, non rerum quae promittuntur. et alioquin si quis Stichum dari spoponderit, quaeremus, ubi sit Stichus: aut si⁶ non multum referre uideatur 'Ephesi daturum se', an quod Ephesi sit, cum ipse Romae sit, dare spondeat: nam hoc quoque ad facultatem dandi pertinet, quia in pecunia et in Sticho illud commune est, quod promissor in praesentia dare non potest. et generaliter causa difficultatis ad incommodum promissoris, non ad impedimentum stipulatoris pertinet, ne incipiat dici eum quoque dare non posse, qui alienum seruum, quem dominus non uendat, dare promiserit. Si ab eo stipulatus sim, qui efficere non possit, cum alio possibile sit, iure factam obligationem Sabinus scribit.
- Cum quis sub hac condicione stipulatus sit, si rem sacram aut religiosam Titius uendiderit uel forum aut basilicam et huiusmodi res, quae publicis usibus in perpetuum relictæ F(XYMOC)

¹ occuperit (*Donellus*: ἔτερόν τι πράξας Β)? ² duplomate *det.* (*cf. u. 22*) ³ utroque aut uno atque (*edd.*)? ⁴ quo die conuenit ut inchoaretur *ins.* ⁵ confidere? ⁶ sic (*edd.*)?

1 proponere n'tur *F* 8 cumminus *F* 9 ac ceperit] *FXYMOC*, ..ceperit *Y*, agere coe perit *edd.* 12 efesi *F* 13 remitteremus *F* 15 efesi *F* 16 continuari *F* | dlicate *F* 19 efesi *F* 20 efesi *F* 21 efesi *F* 22 duplomate *F* 23 efesum *F* 26 utro que aut altero] *FXMOC*, utroque altero *Y*

30 quant' do que *F* 35 ubi's sit *F* | aut si] *FO*, aut *C*, ut sic *X*, ut *X*, an si *Y*, ut si *Y* *M* *O*, al. et si cui *supra u. O*, inc. *M* | efesi *F* 36 efesi *F* 37 quia 'et' in *F* 40 uendat] uendendo *F* 41 qui efficere non possit cum alio possibile sit] ὅπερ c γ μὲν οὐ δύνασαι, ἔτερος δέ δύναται *B* (*Tip.*)

sint: ubi omnino condicio iure impleri non potest uel id facere ei non licet, nullius momenti fore stipulationem, proinde ac si ea condicio, quae natura impossibilis est, inserta esset. nec ad rem pertinet, quod ius mutari potest et id, quod nunc impossibile est, postea possibile fieri: non enim secundum futuri temporis ius, sed secundum praesentis 7 aestimari debet stipulatio. Si ut aliquid fiat stipulemur, et usitatus et elegantius esse 5 Labeo ait sic subici poenam: 'si ita factum non erit': at cum quid ne fiat stipulemur, tunc hoc modo: 'si aduersus ea factum erit': et cum alia fieri, alia non fieri coniuncte 8 stipulemur, sic comprehendendum: 'si non feceris, si¹ quid aduersus ea feceris'. Praeterea sciendum est, quod dari stipulemur, non posse nos uni ex heredibus adquiri², sed necesse esse omnibus adquiri: at cum quid fieri stipulemur, etiam unius personam recte com- 10 prehendi.

138 || IDEM libro quarto stipulationum. Eum, qui certarum nundinarum diebus [B. 43, 1, 135 P dari stipuletur, primo die petere posse Sabinus ait: Proculus autem et ceteri diuersae scho- q. 84 l: lae auctores, quamdiu nel exiguum tempus ex nundinarum spatio superesset, peti³ posse 1 existimant. sed ego cum Proculo sentio. Cum pure stipulatus sum illud aut illud dari, 15 licebit tibi, quotiens uoles, mutare uoluntatem in eo quod praestaturus sis, quia diuersa causa est uoluntatis expressae et eius quae inest.

139 IDEM libro sexto stipulationum. Cum ex causa duplae stipulationis aliquid [B. 43, 1, 136 P intendimus, uenditoris heredes in solidum omnes conueniendi sunt omnesque debent subsistere, et quolibet eorum defugiente ceteris subsistere nihil prodest, quia in solidum de- 20 fendenda est uenditio, cuius indiuisa natura est. sed cum uno defugiente omnes defugisse uideantur ideoque omnes teneantur, unicuique pro parte hereditaria praestatio incumbit.

140 PAULUS libro tertio ad Neratium. Pluribus rebus praepositis, ita stipulatio [B. 43, 1, 137 P facta est: 'ea omnia, quae supra scripta sunt, dari?' propius est, ut tot stipulationes, quot 1 res sint. De hac stipulatione: 'annua bima trima die id argentum' quaque die dari? apud ueteres uarium fuit. PAULUS: sed uerius et hic tres esse trium summarum stipula- 25 tiones. Etsi placeat extingui obligationem, si in eum casum inciderit, a quo incipere non potest, non tamen hoc in omnibus uerum est. ecce stipulari uiam iter actum ad fundum communem socius non potest, et tamen si is, qui stipulatus fuerat, duos heredes relinquerit, non extinguitur stipulatio. et per partem dominorum⁴ seruitus adquiri non potest, adqui- 30 sita tamen conseruatur et per partem domini⁵: hoc euenit, si pars praedii seruentis uel cui seruitur alterius domini esse cooperit.

141 GAIUS libro secundo de uerborum obligationibus. Si seruus aut filius fami- [B. 43, 1, 138 P lias ita stipulatus sit: 'illam rem aut illam, utram ego uelim?', non pater dominusue, sed 1 filius seruus destinar de alterutra debet. Exanei quoque persona si comprehensa 25 fuerit, ueluti hoc modo: 'utram earum Titius elegerit', non aliter stipulator alterutrius pe- 2 tendae facultatem habet, quam si Titius elegerit. Pupillus licet ex quo fari cooperit, recte stipulari potest, tamen, si in parentis potestate est, ne auctore quidem patre obligatur: pubes nero, qui in potestate est, proinde ac si pater familias obligari solet. quod autem 3 in pupillo dicimus, idem et in filia familias impubere dicendum est. Si ita fuerit stipulatus 40 'michi aut Titio?' et tu mibi daturum te spondeas, secundum omnium opinionem ad interrogatum te respondere, quia constat mihi soli adquiri obligationem, Titio autem dumtaxat 4 recte soluitur. Si inter eos, qui Romae sunt, talis fiat stipulatio: 'hodie Carthagine dare spondes?', quidam putant non semper uideri impossibilem causam stipulationi contineri, F(XYMOC)

¹ siue (edd.)? ² adquiri del. ³ non ins. (u. i.) ⁴ sua ins. ⁵ dominorum del.
⁶ domini del.

1 uel id] uelit F¹ 2 impossibilis F² 3 nu'n'e F³
5 usitatius F⁴ | essa F⁵ 9 nos uni (ubi F⁶)
ex heredibus adquiri] FX-YM-C, non uni ex
heredibus adquiri O⁷, uni ex heredibus ad-
quiri O⁸, per nos uni ex heredibus adquiri M⁹,
nos uni ex heredibus adquirere X¹⁰ 12 cer-

tarum nundinarum diebus] ἐν τῷδε τῷ ἀτελεῖα
B (Typ.) 14 posse] FY-M, non posse XY-OC
20 prode'st F¹ 24 proprus F² 26 t'res F³
29 relinquerit F⁴ 32 seruitur] seruitus F⁵
34 utrum F⁶ 36 petend'a'e F⁷ 43 fiat]
fiut F⁸ 44 impossibilem F⁹

quia possit contingere, ut tam stipulator quam promissor ante aliquod tempus suo quisque dispensatori notum fecerit in eum diem futuram stipulationem ac demandasset promissor quidem suo dispensatori, ut daret, stipulator autem suo, ut acciperet: quod si ita factum fuerit, poterit ualere stipulatio. Cum 'mihi aut Titio' stipulor, dicitur aliam quidem rem in personam meam, aliam in Titii designari non posse, ueluti 'mihi decem aut Titio ho-⁵ 'minem': si uero Titio ea res soluta sit, quae in eius persona designata fuerit, licet ipso f. 332'¹⁰ iure non liberetur promissor, per exceptionem tamen defendi possit¹. Tempora uero diuersa designari posse, ueluti 'mihi kalendis Ianuariis aut Titio kalendis Februariis?' immo etiam citeriorem diem in Titii personam conferri posse, ueluti 'mihi kalendis Februariis, Titio kalendis Ianuariis?' quo casu talem esse stipulationem intellegemus: 'si Titio kalendis 10
7 'Ianuariis non dederis, mihi kalendis Februariis dare spondes?' Sed rursus mihi quidem pure aut Titio sub condicione stipulari possum. contra uero si mihi sub condicione aut Titio pure, inutilis erit tota stipulatio, nisi in meam personam condicio extiterit, scilicet quia, nisi quod ad me uim acceperit obligatio, adiectio nihil potest ualere. hoc tamen ita demum tractari potest, si euidenter appareat pure Titii persona adiecta: alioquin cum ita 15
stipulor: 'si nauis ex Africa uenerit, mihi aut Titio dari spondes?' Titii quoque persona 8 sub eadem condicione adici uidetur. Ex hoc appareat, si diuersa condicio in meam personam, diuersa in Titii posita sit nec in meam personam extiterit condicio, totam stipulationem nullius momenti futuram: extante uero mea condicione, si quidem Titii quoque condicio extiterit, poterit uel Titio solui: si uero in illius persona defecerit, quasi non 20
9 adiectus habebitur. Ex his omnibus appareat, licet alterius persona non recte adiciatur, non ideo minus in nostra persona utiliter procedere stipulationem.

II.

R DE DUOBUS REIS CONSTITUENDIS R

SPE

- 1 MODESTINUS libro secundo regularum. Qui stipulatur, reus stipulandi dicitur: [B. 43, 2, 1] *E
qui promittit, reus promittendi habetur.
2 IAUOLENUS libro tertio ex Plautio. Cum duo eandem pecuniam aut promi- [B. 43, 2, 2] *E
serint aut stipulati sunt, ipso iure et singuli in solidum debentur et singuli debent: ideoque
petitione acceptilatione² unius tota soluitur obligatio.
3 ULPIANUS libro quadragensimo septimo ad Sabinum. In duobus reis pro- [B. 43, 2, 3] S
mittendi frustra timetur nouatio: nam licet ante prior responderit³ posterior etsi ex inter-
uallo accipiatur, consequens est dicere pristinam obligationem durare et sequentem acce-
dere: et parui refert, simul spondeant an separatim promittant, cum hoc actum inter eos
1 sit, ut duo rei constituantur: neque ulla nouatio fiet. Ubi duo rei facti sunt, potest uel
ab uno eorum solidum peti: hoc est enim duorum reorum, ut unusquisque eorum in soli-
dum sit obligatus possitque ab alterutro peti. et partes autem a singulis peti posse ne-
quaquam dubium est, quemadmodum et a reo et fideiuosse petere possumus. utique enim
cum una sit obligatio, una et summa est, ut, siue unus soluat, omnes liberentur, siue⁴
soluator, ab altero liberatio contingat.
4 POMPONIUS libro uicensimo quarto ad Sabinum. Duo rei promittendi sine [B. 43, 2, 4] S
ita interrogati 'spondetis?' respondeant 'spondeo' aut 'spondemus'⁵, siue ita interrogati
'spondes?' respondissent 'spondemus', recte obligantur.

F(XYMOC)

¹ possit del. ² acceptilationeue? ³ licet ante prior responderit del. ⁴ uni ins.
(R. Stephanus) ⁵ aut spondemus del.

1 aliquid F¹ 9 ceteriorem F¹ 13 nisi i'n F²
17 ead i'em F² 18 diuersa in titii posita
sit nec in meam personam om. F¹ 28 et
singuli ('singuli F¹) in solidum debentur F,
et singulis in solidum debetur XYMOC:

έκαστος αὐτῶν εἰς ὅλοκληρον χρεωστεῖ καὶ
χρεωστεῖται B 29 petitione acceptilatione]
τῇ ... ἀπαίτησει ἢ τῇ ἀποχῇ BS, καὶ τῇ κατα-
βολῇ ... καὶ ἀπαίτησει B (Tipuc.) 32 pristi-
num F¹ 38 liberantur F 41 spond'e'o F²

- 5 IULIANUS libro uicensimo secundo digestorum. Nemo est qui nesciat alienas [B.43, 2, 5 S operas promitti posse et fideiussorem adhiberi in ea obligatione. et ideo¹ nihil prohibet duos reos stipulandi constitui uel promittendi, sicuti si ab eodem fabro duo rei stipulandi easdem operas stipulentur: et ex contrario duo fabri eiusdem peritiae easdem operas pro-mittere intelleguntur et duo rei promittendi fieri. 5
- 6 IDEM libro quinquagensimo secundo || digestorum. Duos reos promittendi [B.43, 2, 6 S f. 33 facturus si utrumque interrogauero, sed alter dumtaxat responderit, uerius puto eum qui responderit obligari: neque enim sub condicione interrogatio in utriusque persona fit, ut 1 ita demum obligetur, si alter quoque responderit. Duobus autem reis constitutis quin liberum sit stipulatori uel ab utroque uel ab altero dumtaxat fideiussorem accipere, non du- 10 2 bito. Sed si a duobus reis stipulandi interrogatus respondisset uni se spondere, ei soli 3 tenetur. Duo rei sine dubio ita constitui possunt², ut et temporis ratio habeatur, intra 4 quod uterque respondeat: modicum tamen interuum temporis, item modicus³ actus, qui modo contrarius obligationi non sit, nihil impedit, quo minus duo rei sunt. fideiussor quoque interrogatus inter duorum reorum responsa si responderit, potest uideri non impe- 15 dire obligationem reorum, quia nec longum spatium interponitur nec is actus, qui contra-rius sit obligationi. 20
- 7 FLORENTINUS libro octavo institutionum. Ex duobus reis promit- [I. 8, 16, 2. B. 43, 2, 7 S tendi alius⁴ in diem uel sub condicione obligari potest: nec enim⁵ impedimento erit dies aut condicio, quo minus ab eo, qui pure obligatus est, petatur. 25
- 8 ULPIANUS libro primo responsorum. His uerbis: 'eaque praestari stipulanti [B.43, 2, 8 Sf 'tibi spopondimus' interesse, quid inter contrahentes actum sit: nam si duo rei facti sint⁶, eum qui absens fuit non teneri, praesentem autem in solidum esse obligatum, aut⁷ si minus, in partem fore obstrictum. 24
- 9 PAPINIANUS libro uicensimo septimo quaestionum. Eadem rem apud duos [B.43, 2, 9 P pariter deposui utriusque fidem in solidum secutus, uel eandem rem duobus similiter com-modauit: fiunt duo rei promittendi, quia non tantum uerbis stipulationis, sed et ceteris contractibus, ueluti emptione uenditione, locatione conductione, deposito, commodato⁸ testamento, ut puta si pluribus heredibus institutis testator dixit: 'Titius et⁹ Maeuius Sem- 1 'pronio decem dato'. Sed si quis in deponendo penes duos paciscatur, ut ab altero culpa¹⁰ quoque praestaretur, uerius est non esse duos reos, a quibus inpar suscepta est obligatio. non idem probandum est, cum duo quoque culpam¹⁰ promisissent, si alteri postea pacto culpa remissa sit, quia posterior conuentio, quae in alterius persona intercessit, statum et naturam obligationis, quae duos initio reos fecit, mutare non potest. quare si socii sint 2 et communis culpa intercessit, etiam alteri pactum cum altero factum proderit. Cum duos¹¹ reos promittendi facerem ex diuersis locis, Capuae pecuniam dari stipulatus sim¹¹, ex per-sona cuiusque ratio proprii temporis habebitur: nam etsi maxime parem causam suscipiunt, nihilo minus in cuiusque persona propria singulorum consistit obligatio. 30

F(X)YMOC)

¹ puto sic scriptisse Julianum: nemo est qui nesciat alienas operas promitti non posse nec fideiussorem adhiberi in ea obligatione. at ideo (u. i.) ² requiritur constituendi sunt
³ medius? ⁴ pure, alius ins. (Inst.: u. i.) ⁵ enim del. (Inst.) ⁶ nam si duo rei ut sint?
⁷ aut del. ⁸ duo rei fieri possunt, item similiae ins. ⁹ aut (Cuiacius: cf. D. 30, 8, 1.
33, 25 pr.)? ¹⁰ culpam quoque? ¹¹ sum?

1 alienas operas promitti posse] καὶ ἀλλοτριαὶ ἔργα τὰς ἐπερωτᾶται τὸ B (Tip.) negue-aliter voluerunt Iustiniani: αἱ λέξην non tantum pugnat cum ea regula quam nemo nescit alienum factum promitti non posse (cf. D. 46, 1, 65 cet.), sed etiam ut nunc legitur inepta est neque cohaeret: nam quae sequentur agunt de operarum reis duobus stipulandi, item de operarum suorum reis duobus promittendi, non de

reis promittendi operarum alienarum 3 fa-b'rō F¹ 18 institutionum F²
19 aliis in diem uel sub condicione] non pleniū uidentur legesse Graeci: ἡνα τῶν δύο ἐναγομένων ὑπὸ ἡμέραν ἡ γῆτο ἀρεσκεῖται ἐπερωτάθεται B (Tipuc.) 32 promissis sent F³ 33 remisa F 36 capuae F² 37 suspiçient (sic) F²

- 10 IDEM libro trigensimo septimo quaestionum. Si duo rei promittendi socii [B. 43, 2, 10] P non sint, non proderit alteri, quod stipulator alteri reo pecuniam debet.
- 11 IDEM libro undecimo responsorum. Reos promittendi uice mutua fideiussores [B. 43, 2, 11] P non inutiliter accipi conuenit. reus itaque stipulandi actionem suam diuidere si uelit (neque enim diuidere cogendus est), poterit eundem ut principalem reum, item qui¹ fideiussor pro altero || exstitit, in partes conuenire, non secus ac si duos promittendi reos f. 833' 1 diniisis actionibus conueniret. Cum tabulis esset comprehensum 'illum et illum centum aureos stipulatos' neque adiectum 'ita ut duo rei stipulandi essent', uirilem partem singuli 2 stipulati uidebantur. Et e contrario cum ita cautum inueniretur: 'tot aureos recte dari stipulatus est Iulius Carpus, spopondimus ego Antoninus² Achilleus et³ Cornelius Dius', 10 partes uiriles deberi, quia non fuerat adiectum singulos in solidum spopondisse, ita ut duo rei promittendi fierent.
- 12 UENULEIUS libro secundo stipulationum. Si ex duobus, qui promissuri sint, [B. 43, 2, 12] P bodie alter, alter postera die responderit, Proculus non esse duos reos ac ne obligatum quidem intellegi eum, qui postera die responderat, cum actor ad alia negotia discesserit 15 1 uel promissor, licet peractis illis rebus responderit. Si a Titio et pupillo sine tutoris auctoritate stipulatus fuero eadem decem, uel a seruo, et quasi duos reos promittendi constitui, obligatum Titium solum Iulianus scribit, quamquam, si seruus spoponderit, in actione de peculio eadem obseruari debent, ac si liber fuisset. 19
- 13 IDEM libro tertio stipulationum. Si reus promittendi altero reo heres extiterit, duas obligationes eum sustinere dicendum est. nam ubi quidem altera⁴ differentia obligationum esse possit, ut in fideiussore et reo principali, constituit alteram ab altera perimi: cum uero eiusdem duae potestatis sint, non potest repperiri qua altera potius quam alteram consummari⁵. ideoque et si reus stipulandi⁶ heres extiterit, duas species obligationis eum sustinere. 25
- 14 PAULUS libro secundo manualium. Et stipulationum praetorianum duo rei [B. 43, 2, 14] P fieri possunt.
- 15 GAIUS libro secundo de uerborum obligationibus. Si id, quod ego et Titius [B. 43, 2, 15] P stipulamur, in singulis personis proprium intellegatur, non poterimus duo rei stipulandi constitui, ueluti cum usum fructum aut dotis nomine dari stipulemur: idque et Iulianus 30 scribit. idem ait, et si Titius et Seius decem aut Stichum, qui Titi sit, stipulati fuerint, non uideri eos duos reos stipulandi, cum Titio decem tantum, Seio Stichus aut decem debeantur: quae sententia eo pertinet, ut, quamuis uel huic uel illi decem soluerit uel Seio Stichum, nihilo minus alteri obligatus manet. sed dicendum est, ut, si decem alteri soluerit, ab altero liberetur. 35
- 16 IDEM libro tertio de uerborum obligationibus. Ex duobus reis stipulandi si [B. 43, 2, 16] P semel unus egerit, alteri promissor offerendo pecuniam nihil agit.
- 17 PAULUS libro octauo ad Plautium. Siue a certis personis heredum nominatim legatum esset, siue ab omnibus excepto aliquo, Atilicius Sabinus Cassius pro hereditariis partibus totum⁷ eos legatum debituros aiunt, quia hereditas eos obligat. idem est, 40 cum omnes heredes nominantur.
- F(XYMOC)
-
- ¹ quia? ² Antonius (edd.)? ³ ego ins. ⁴ altera] aliqua (edd.: cf. D. 46, 1, 5)?
⁵ quare altera potius quam altera consumatur (Hal.: cf. D. 46, 1, 5)? ⁶ reo stipulandi ins.
⁷ tantum?
- 1 promittendi*i*' socii F¹ 2 alteri*i*' quod F²
 3 mutaa F³ 9 stipulati stipulanti F⁴ 11 singulus F⁵ 14 proculus] Schottus aliique, pro-lutus F⁶ (x in marg. m. 2), promitto XYMOC: eundem citat Uenuleius 42, 8, 25, 5, 45, 1, 138 pr.
 15 actor om. F⁷ 16 licet i' peractis F⁸
 18 obligatum] obligatumque F⁹, que sustulit,
 deinde reposuit F¹⁰: recepta lectio conuenit
- Graecis: ἐὰν ἐπερωτίσω Πέτρον καὶ ἄνθρον χωρὶς αὐθεντίας τοῦ ἐπιτρόπου ἢ δούλον ὡς Δύο επαγομένους, μόνος ὁ Πέτρος ἐνέχεται B (Tip.) 21 altera] sic FXYM^aOC, inc. M^a 23 qua (qua om. XYMOC) altera (alteram C) potius quam (quam om. Y) alteram (altera reperiri M^a, altera M^b) consummari (consummauit C)] FXYMOC 35 alteri] altero F¹

- 18 POMPONIUS libro quinto ex Plautio. Ex duobus reis eiusdem Stichi promit- [B. 43, 2, 18] tendi factis alterius factum alteri quoque nocet.
- 19 IDEM libro trigensimo septimo ad Quintum Mucium. Cum duo eandem pecuniam debent, si unus capitis deminutione exemptus est obligatione, alter non liberatur. multum enim interest, utrum res ipsa solvatur an persona liberetur. cum persona liberatur manente obligatione, alter durat obligatus: et ideo si aqua et igni interdictum est, ~~ali-~~ cuius fideiussor postea ab eo datus tenetur¹.

III.

R DE STIPULATIONE SERUORUM R

SPR

- 1 IULIANUS libro quinquagesimo secundo digestorum. Cum seruus stipuletur, [B. 43, 3, 18] 1 nihil interest, sibi an domino an uero sine alterutra eorum² adiectione dari stipuletur. Si seruus tuus, qui mihi bona fide seruiebat, peculium habuerit, quod ad te pertineat, et ego ex eo pecuniam Titio credidero, nummi tui manebunt, stipulando autem mihi seruus eam- 2 dem pecuniam nihil aget: nindicando ergo eam pecuniam tu consequi poteris. Si seruus communis meus et tuus ex peculio, quod ad te solum pertinebat, mutuam pecuniam dederit, obligationem tibi adquiret et, si eandem mihi nominatim stipulatus fuerit, debitorem³ a te non liberabit, sed uterque nostrum habebit actionem, ego ex stipulatu, tu quod pecunia tua numerata sit: debitor tamen me doli mali exceptione summovere poterit. Quod seruus meus meo seruo dari stipulatur, id perinde haberi debet, ac si mihi stipuletur: item quod tuo seruo stipulatur, perinde ac si tibi stipulatus esset, ut altera stipulatio obligatione 4 pariat, altera nullius momenti sit. Communis seruus duorum seruorum personam sustinet. idcirco si proprius meus seruus communis meo et tuo seruo stipulatus fuerit, idem iuris exit in hac una conceptione uerborum, quod futurum esset, si separatim duae stipulationes conceptae fuissent, altera in personam mei serui, altera in personam tui serui: neque existimare debemus partem dimidiad tantum mihi adquiri, partem nullius esse momenti, quia persona serui communis eius condicionis est, ut in eo, quod alter ex dominis potest adquirere, alter non potest, perinde habeatur, ac si eius solius esset, cui adquirendi facultatem habeat. Si fructuarius seruus stipulatus esset fructuario aut proprietario, si quidem ex re fructuarii stipulatus esset, inutilis est stipulatio, quia utrique ex re fructuarii actionem adquirere potuisset: sed si aliud stipulatus fuisset, proprietarium petere [cf. l. 28 h. t.] 5 posse, et, si promissor fructuario soluisset, liberatur. Cum seruus communis Titii et Maeuili stipulatur in hunc modum: 'decem kalendis Titio dare spondes? si decem kalendis Titio non dederis, tunc Maeuio uiginti dare spondes?' duae stipulationes esse uidentur, sed si kalendis decem data non fuerint, uterque dominus ex stipulatu agere poterit, sed in se- 6 cunda obligatione Maeuio commissa Titius exceptione doli summovetur.
- 2 UPLIANUS libro quarto ad Sabinum. Seruus communis ipse⁴ sibi stipulari non potest, quamvis constaret eum se stipulari domino posse: non enim se domino adquirit, sed de se obligationem.
- 3 IDEM libro quinto ad Sabinum. Si seruus rei publicae⁵ vel municipii vel coloniae stipuletur, puto ualere stipulationem.

F(XYMO)

¹ idem Graeci (u. i.), sed requiritur: interdictum est alicui, fideiussor non postea ab eo datus tenetur (cf. D. 46, 1, 47 pr.) ² eorum del. ³ et? ⁴ in del. (edd.) ⁵ ipse⁶ se (similiter Cuiacius: u. i.)? ⁶ populi Romani (P-R = R-P: cf. D. 1, 7, 18, 27, 8, 1, 15) ⁷

² addit Tipucus: ἀνάγνωθι τὸ παράδειγμα, ut plura Graeci in l. 18 possint uideri legisse 3 septimo om. F¹ | eande'm' F² 6 manent'e' F² | si aqua et igni interdictum est alicuius (alicui XYMO) cet.] ΕΑΝ ΤΙC ΥΠΟΣΤΗ περιορισμόν, οὐ μετὰ ταῦτα παρ αὐτοῦ δοθείσ εἴγυντής ενέχεται B (Tip.) 20 tuo] suo F¹ 21 puriat F¹

28 habeant si F¹ | fructuario aut proprietario] idem Graeci: τῷ τὴν χρήσιν αὐτοῦ ἔχοντι ἢ τῷ τὴν δεσποτεῖαν B (Tip.) 35 commissa] promissa F² 36 ipse sibi stipulari] idem legerunt Graeci: αὐτὸς ἐάγτων ἐπερωτᾶν B (Tip.) id est ipse a se stipulari 37 contraret F¹

IDE^M libro uicensimo primo ad Sabinum. Si seruus communis sibi et uni ex dominis stipuletur, perinde est, ac si omnibus dominis et uni ex his stipuletur, ueluti Titio et Maeuio, et probabile est, ut Titio dodrans, Maeuio quadrans debeatur.

IDE^M libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Seruus communis sic omnium est non quasi singulorum totus, sed pro partibus utique in diuisis, ut intellectu magis partes habeant quam corpore: et ideo si quid stipulatur uel quaqua alia ratione adquirit, omnibus adquirit pro parte, qua dominium in eo habent. licet autem ei et nominatim alicui ex dominis stipulari uel traditam rem accipere, ut ei soli adquirat. sed¹ si non nominatim domino stipuletur, sed iusu unius dominorum, hoc iure utimur, ut soli ei adquirat, cuius iusu stipulatus est.

POMPONIUS libro uicensimo sexto ad Sabinum. Ofilius recte dicebat et per traditionem accipiendo uel deponendo commodandoque posse soli ei adquiri, qui iussit: quae sententia et Cassii et Sabini dicitur.

ULPIANUS libro quadragesimo octauo ad Sabinum. Proinde et si quattuor forte dominos habuerit et duorum iusu stipulatus sit, his solis adquiret qui iusserunt, magisque est, ut non aequaliter, sed pro portione dominica totum eis adquiratur. idem puto et si nominatim eis stipulatus esse proponatur: nam et si omnium iusu stipulatus sit uel omnibus nominatim, non dubitaremus omnibus pro dominicis eum portionibus, non pro uirilibus adquirere. Si seruus communis ab uno ex sociis stipulatus sit, si quidem nominatim alteri socio, ei soli debetur: sin autem sine ulla adiectione pure stipulatus sit, reliquas partes is seruus ceteris sociis praeter eam partem, ex qua promissor dominus esset, adquiret. sed si iusu unius socii stipulatus est, idem juris est, quod eset, si eidem illi socio nominatim dari stipulatus eset. interdum etiamsi neque iusu neque nominatim alteri ex dominis stipularetur, ei tamen soli adquirere eum Iuliano placuit: ut puta si quid forte stipuletur, quod utrius adquiri non potest. ueluti seruitatem ad fundum Cornelianum stipulatus est, qui fundus Sempronii erat alterius ex dominis: ei soli adquirit.

GAIUS libro singulari de casibus. Item si alter ex dominis uxorem ducturus sit et huic seruo dos promittatur.

ULPIANUS libro quadragesimo octauo ad Sabinum. Item si seruus duorum Titii et Maeuii hominem, qui Titii erat, stipulatus fuerit, ei soli adquirit, cuius non fuit. sed² si stipulatus sit Stichum sibi et³ Maeuio et Titio dari spondes?, totum eum Maeuio adquirit: quod enim alteri ex dominis adquirere non potest, id ad eum, qui ad obligacionem admittitur, pertinet. Si, cum duos dominos seruus haberet, stipulatus fuerit illi aut illi dominis suis, quae sit est, an consistat stipulatio. Cassius inutilem esse stipulationem scripsit et Iulianus Cassii sententiam probat eoque iure utimur.

IULIANUS libro quinquagensimo secundo digestorum. Sed et si ita stipuletur: Titio decem aut Maeuio fundum dare spondes?, quia incertum est, utri eorum adquisierit actionem, idcirco inutilis stipulatio existimanda est.

ULPIANUS libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Sed si sibi aut Primo aut Secundo dominis suis stipulatus sit, et hic tantundem erit probandum, quod Iulianus, inutilem esse stipulationem. sed utrum adiectione inutilis est aut tota stipulatio utilis non est? puto adiectionem solam esse inutilem: eo enim quod ait 'mihi' omnibus adquisit ex stipulatio actionem. an ergo in ceterorum persona solutio locum habeat exemplo extraneae personae? et puto uel solui eis posse, quemadmodum cum ego mihi | aut Titio stipuler. f. 335

F(XYMO)

¹ et ins. ² et ins. ³ et] aut (u. i.)?

17 ei's stipulatus F² 21 partes 'ceteria'i τοῦ δεκπόταις B (Tip.) 36 casii F 37 sed seruus (sic, uoluit emendare partes is seruus) F² 'et' si F² 42 aut] F¹, an F² 43 omnibus' 25 stipularetur F² 32 stichum sibi et F² 44 stipulato F²
maeuio et titio] έαγτῷ καὶ ὄνοματὶ τοις έαγ-

- cur ergo cum Primo aut Secundo dominis stipulatio non constitit nec solutio est? illa ratio est, quia non inuenimus, in cuius persona stipulatio constitit, in cuius solutio.
- 12 PAULUS libro decimo quaestionum. Nam cum uterque obligationis capax sit, non in ^P uenimus, quis adiectus sit, quia¹ non est, qui petere possit.
- 13 ULPIANUS libro quadragensimo octauo ad Sabinum. Cum enim stipulatur B. 43, 8, 12 ^S domino aut extraneo seruus, utrumque consistet et in domini persona stipulatio et in extranei solutio: at hic rō icazon corruptit stipulationem et solutionem.
- 14 IULIANUS libro tertio ad Urseum Ferocem. Seruus meus cum apud furem B. 43, 8, 13 ^S esset, furi dari stipulatus est: negat furi deberi Sabinus, quia eo tempore, quo stipulatus est, ei non seruiret: sed nec ego ex ea stipulatione agere potero. sed si detracta furis ¹⁰ persona stipulatus est, mihi quidem adquiritur actio, sed furi nec mandati nec alia actio aduersus me dari debet.
- 15 FLORENTINUS libro octauo institutionum. Siue mihi siue sibi siue I. 3, 17 pr. B. 43, 8, 14 ^S conseruo suo siue inpersonaliter dari seruus meus stipuletur, mihi adquirit.
- 16 PAULUS libro quarto regularum. Seruus hereditarius futuro heredi nominatim dari stipulatus nihil agit, quia stipulationis tempore heres dominus eius non fuit.
- 17 POMPONIUS libro nono ad Sabinum. Si communis sernus meus et tuus uiam B. 43, 8, 16 ^{Sf} uel iter uel actum stipuletur sine adiectione nominis nostri, cum ego solus fundum uicinum habeam, soli mihi eam adquirit: quod et si² tu fundum habeas, mihi quoque in solidum seruitus adquiritur.
- 18 PAPINIANUS libro uicensimo septimo quaestionum. Si sernus communis Maeuui B. 43, 8, 17 ^P et castrensis peculii defuncto filio familias milite, antequam adeat institutus hereditatem, stipuletur, socio, qui solus interim dominus inuenitur, tota stipulatio quaeretur, quoniam partem non facit hereditas eius³ quae nondum est. non enim, si quis heredem existere filio familias dixerit, statim et hereditatem eius iam esse consequens erit, cum beneficium ²⁵ principalium constitutionum in eo locum habet, ut filius familias de peculio testari possit: quod priuilegium cessat, priusquam testamentum additione fuerit confirmatum. Si seruus Titii et Maeuui partem, quae Maeuui est, sibi dari stipuletur, nulla stipulatio est, cum si Titio dari stipulatus fuisset, Titio adquireretur. quod si simpliciter concepta est stipulatio, ueluti: 'partem eam, quae Maeuui est, dare spondes?' non adiecto 'mihi', prope est, ut, quia ³⁰ 2 sine uito concepta est stipulatio, sequatur eius personam, cuius potest. Seruus capto domino ab hostibus domino dari stipulatus est. quamvis quae simpliciter stipulatur uel ab alio accepit, etiam ad heredem captiui pertinent aliudque sit iuris in persona filii, quia nec tunc fuit in potestate, cum stipularetur, nec postea deprehenditur (ut seruus) in hereditate, tamen in proposito potest quaeri, num ex hac stipulatione nihil adquisitum heredi uidetur, ³⁵ quomodo si seruus hereditarius defuncto aut etiam heredi futuro stipulatus fuisset. sed in hac specie seruus filio exaequabitur: nam et si filius captiui patri suo stipulatus fuerit dari, res in pendenti erit et si pater apud hostes decesserit, nullius momenti uidebitur ⁴⁰ 3 fuisse stipulatio, || quoniam alii, non sibi stipulatus est. Cum seruus fructuaris operas suas locasset et eo nomine pecuniam in annos singulos dari stipulatus esset, finito fructu ⁴⁵ domino residui temporis adquiri stipulationem Iulianus scriptum reliquit. quae sententia mihi uidetur firmissima ratione subnixa: nam si in annos forte quinque locatio facta sit, quoniam incertum est, fructus in quem diem duraturus sit, singulorum annorum initio cuiusque anni pecunia fructuario quaereretur: secundum quae non transit ad alterum stipulatio, sed unicuique tantum adquiritur, quantum ratio iuris permittit. nam et cum idem seruus ⁵⁰ 45 F(XYMO)

¹ sit quia] sit itaque? ² quod si et? ³ eius del.

1 cur] cum ^F: ergo 'cum' || cum primo ^F: scilicet uerous huius paginae quinque primi cum iusto breuiores euissent, spatia in fine relictam litteris qualibuscumque expleuit easdemque mox deleuit ^F | domi'num' ||nis ^F | nec 'aut' || solu-
tio ^F 2 non 'qui' || inuenimus ^F | persona 'stipu' ||stipulatio ^F 6 consistat ^F 30 par-
tem meam ^F 34 hereditatem ^F 35 nihil ^F | uide'a'tur ^F 37 exaequiebitur ^F (em. ^F)
38 in ^F 41 relinquit ^F

ita stipuletur: 'quantam pecuniam tibi intra illum diem dedero, tantam dari spondes?' in pendent est, quis ex stipulatu sit habiturus actionem: si enim ex re fructuarii uel operis suis pecuniam dedero¹, fructuario, si uero aliunde, domino stipulatio quaeretur.

- 19 SCAEUOLA libro tertio decimo quaestionum. [Ulp. D. 41, 1, 23, 3. B. 48, 3, 18. BS. 16, 1, 25 sch. 57] *P*
 Si alienus servus duobus bonae fidei seruiens ex unius eorum re adquirat, ratio facit, ut ei ex cuius re adquisit² id totum ei adquirat, siue ei soli siue quasi duobus seruiat: nam et in ueris dominis quotiens utrius adquiritur, totiens partes adquiri: ceterum si alii non adquiratur, alium solidum habiturum. igitur eadem ratio erit et in proposito, ut hic seruus alienus, qui mihi et tibi bona fide seruit, mihi solidum ex re mea adquirat, quia tibi non potest adquiri, quia³ non sit ex re tua.
 10
- 20 PAULUS libro quinto decimo quaestionum. Liber homo bona fide mihi seruit: [B. 48, 3, 19] *P*
 stipulatur ex re mea uel ex operis suis Stichum, qui ipsius est: magis est, ut mihi adquirat, quia et si seruus esset mens, adquireret mihi: nec enim illud dici debet, quasi ille quoque in peculio eius esset. sed si ex re mea Stichum, qui meus est, stipulatur, sibi 15 adquirit. Apud Labeonem ita scriptum est: filium et filiam in sua potestate pater intestatus reliquit: filia eo animo fuit semper, ut existimaret nihil ad se ex hereditate patris pertinere: deinde frater eius filiam procreauit et eam infantem reliquit: tutoris seruo aucto eius imperauerunt, ut ab eo, cui res aui hereditatis uendiderunt, stipularetur, quanta pecunia ad eum peruenisset: ex ea stipulatione quid pupillae adquisitum sit, peto rescribas. Paulus: est quidem uerum bona fide possessum seruum ex re eius cui seruit stipulantem 20 possessori adquirere: sed si res, quae ex hereditate aui communes fuerunt, in uenditionem hereditatis uenerunt, non uidetur ex re pupillae totum pretium stipulari ideoque utrisque adquirit.
 21 UENULEIUS libro primo stipulationum. Si seruus communis ita stipuletur: [B. 48, 3, 20] *P*
 'kalendis Ianuariis decem Titio aut Maenio dominis, uter eorum tunc uiuet, dare spondes?', 25 inutilem esse stipulationem Julianus scribit, quia non possit in pendent est stipulatio nec apparere, utri eorum sit adquisitum.
 22 NERATIUS libro secundo responsorum. Seruum fructuarium ex re domini [B. 48, 3, 21] *P*
 inutiliter fructuario stipulari, domino ex re fructuarii utiliter stipulari.
 23 PAULUS libro nono ad Plautium. Eadem de eo dicenda sunt, cui usus legatus est. [B. 48, 3, 22] *E*
 24 | NERATIUS libro secundo responsorum. Et si duorum usus fructus sit, quod [B. 48, 3, 23] *P f. 836*
 ex operis suis alteri eorum stipulatus sit, pro ea dumtaxat parte, ex qua usus fructus eius sit, adquiri.
 25 UENULEIUS libro duodecimo stipulationum. Si seruus hereditarius stipulatus [B. 48, 3, 24] *P*
 fuerit et fideiussores acceperit posteaque adita fuerit hereditas, dubitatur, utrum ex die interpositae stipulationis tempus cedat an ex adita hereditate: item si seruus eius, qui apud hostes sit, fideiussores acceperit. et Cassius existimat tempus ex eo computandum, ex quo agi cum eis potuerit, id est ex quo audeatur hereditas aut postliminio dominus reuertatur.
 26 PAULUS libro primo manualium. Usus fructus sine persona esse non [Uat. 55. B. 48, 3, 25] *P*
 potest et ideo seruus hereditarius inutiliter usum fructum stipulatur. legari autem ei posse usum fructum⁴ dicitur, quia dies eius non credit statim: stipulatio autem pura suspendi non potest. quid ergo, si sub condicione stipuletur? 'nec hoc casu ualeat stipulatio', quia ex praesenti uires accipit stipulatio, quamuis petitio ex ea suspensa sit.

F(XYMO)

¹ dederit (*u. i.*)? ² ei ex cuius re adquisit del. ³ quod? ⁴ usum fructum *om.* *Uat.*
⁵ uideamus ne *ins.* *Uat.* ⁶ stipulatio *om.* *Uat.*

1 in] im *F* 3 dedero] *FXYC*, dederit *XYC*, linquit *F* 19 stipulatione] *XYC*, stipulatione *XYC*, stipulatio ne *FXMO*, stipulatio uel *Y* 22 uen*i*e-
 tibi seq.] τὸ ἡράκλιον εἰς πέτραν [immo τούτα] coi προσπορίθηναι οὐδὲ γναται *BS* (*Enantioph.*) 11 seruit stichum qui ipsius est magis' stipulatur ex (*sic*) *F*⁴ 16 relinquit *F* 17 re- linquit *F* 19 stipulatione] *XYC*, stipulatio ne *FXMO*, stipulatio uel *Y* 22 uen*i*e-
 runt *F*² 26 in] im *F* 30 legatum *F*¹ 38 existimas *F*¹ 39 agi] agat *F*¹ | postli-
 minio *F*² 40 persona'e esse *F*² 43 quia] quam *Uat.*

- 27 IDEM libro secundo manualium. Seruus communis siue emat siue stipuletur, [B. 43, 3, 26] P quamvis pecunia ex peculio detur, quod alterum ex dominis sequitur, utrique tamen adquirit. diuersa causa est fructuarii serui.
- 28 GAIUS libro tertio de uerborum obligationibus. Si ex re domini domino [B. 43, 3, 27] Pf aut fructuario seruus stipulatus fuerit, domino quidem adquiri obligationem Julianus scripsit, solui autem fructuario posse, quasi quolibet adieeto. Si seruus communis ex re unius stipulatus erit, magis placuit utrique adquiri, sed eum, cuius ex re facta est stipulatio, cum socio communi diuidendo aut societas iudicium¹ de parte reciperanda recte acturum: idemque esse dicendum et si ex operis suis alteri ex dominis seruus adquirit. Si ipsi domini singuli eadem decem seruo communi dari fuerint stipulati et semel responsum secutum fuerit, duo rei stipulandi erunt, cum placeat dominum seruo dari stipulari posse. Sicuti uni nominatim stipulando ei soli adquirit, ita placet et si rem emat nomine unius ex dominis, ei soli seruum adquirere. item si credit pecuniam, ut uni ex dominis solueretur², uel quodlibet aliud negotium gerat, posse eum nominatim exprimere, ut uni ex dominis restituatur aut soluatur. Illud quae situm est, an heredi futuro seruus hereditarius stipulari possit. Proculus negavit, quia is eo tempore extraneus est. Cassius respondit posse, quia qui postea heres extiterit, uideretur ex mortis tempore defuncto successisse: quae ratio illo argumento commendatur, quod heredis familia ex mortis tempore funesta facta intellegitur, licet post aliquod tempus heres extiterit: manifestum igitur est serui stipulationem ei adquiri.
- 29 PAULUS libro septuagensimo secundo ad edictum. Si communis seruus sic [B. 43, 3, 28] E stipulatus sit: 'decem illi domino, eadem decem alteri dare spondes?', dicemus duos reos esse stipulandi.
- 30 IDEM libro primo ad Plantium. Seruus alienus alii nominatim stipulando [B. 43, 3, 29] E non adquirit domino.
- 31 IDEM libro octavo ad Plantium. Si iussu fructuarii aut bonae fidei possessoris || seruus stipuletur, ex quibus causis non solet illi adquiri, domino adquirit. non tamen idem dicetur, si nomen ipsorum in stipulatione positum sit.
- 32 IDEM libro nono ad Plantium. Si, cum duorum usus fructus esset in seruo, [B. 43, 3, 31] E et³ is seruus uni nominatim stipulatus sit ex ea re, quae ad utrosque pertinet, Sabinus ait, quoniam soli⁴ obligatus esset, uidendum esse, quemadmodum alter usuarius partem suam recipere possit, quoniam inter eos nulla communio iuris esset. sed uerius est utili communi diuidendo iudicio inter eos agi posse.
- 33 IDEM libro quarto decimo ad Plantium. Si liber homo uel alienus qui bona fide seruit ex re alterius iussu possessoris stipuletur, Julianus ait liberum quidem sibi adquirere, sernum uero domino, quia iussum domino cohaereat. Si duo rei stipulandi usum fructum in seruo habeant uel quibus⁵ bona fide seruiebat et iusu unius a debitore stipuletur, ei soli adquirit.
- 34 LAUOLENUS libro secundo ad Plautium. Si seruus testamento manumissus, [B. 43, 3, 33] E cum se liberum esse ignoraret et in causa hereditaria maneret, pecuniam heredi stipulatus est, nihil debebitur heredibus, si modo scierint eum testamento manumissum, quia non potest uideri iustum seruitutem seruisse illi, qui illum liberum esse non ignorabant. distat ista⁶ causa eius, qui liber emptus bona fide seruit, quia in eo et ipsius et emptoris existimatio consentit: ceterum is, qui scit hominem liberum esse, quamvis ille condicionem suam ignoret, ne possidere quidem eum potest uideri.
- 35 MODESTINUS libro septimo regularum. Seruus hereditarius et heredi futuro [B. 43, 3, 34] E et hereditati recte stipulatur.

F(XYMOC)

¹ iudicio (edd.)? ³ ut uni ex dominis solueretur del. ⁵ et del. (edd.) ⁴ nominato promissor ins. ⁵ quibus] duobus? ⁶ ista] is a?

15 ant soluatur om. F¹ 27 iis] is F 32 utile F inc. M² 39 plautio F
36 iussum] F, ius suo XYMO, iussio C,

- 36 IAUOLENUS libro quarto decimo epistularum. Quod seruus stipulatus est, [B. 43, 8, 35] **E** quem dominus pro derelicto habebat, nullius est momenti, quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo a se reiecit nec potest eius operibus¹ uti, quem eo iure ad se pertinere noluit. quod si ab alio adprehensus est, stipulatione ei adquirere poterit: nam et haec genere quodam donatio est. inter hereditarium enim seruum et eum, qui pro derelicto s habetur, plurimum interest, quoniam alter hereditatis iure retinetur, nec potest relictus² uideri qui uniuerso hereditatis iure continetur, alter uoluntate domini derelictus non potest uideri ad usum eius pertinere, a quo relictus³ est.
- 37 POMPONIUS libro tertio ad Quintum Mucium. Si communis seruus ita stipu- [B. 43, 8, 36] **E** laretur: Lucio Titio et Gaio Seio dari spondes?, qui sunt domini illius, pro uirilibus par- 10 tibus eis ex stipulatione debetur: si uero ita: 'dominis meis dare spondes?', pro parte, qua domini easent: si uero ita: 'Lucio Titio et Gaio Seio dominis meis dare spondes?', dubitaretur, utrumne uiriles partes an pro dominica portione eis deberetur. et interesset, quid cuius demonstrandi gratia esset adiectum et quae pars eius stipulationis principalem causam haberet: sed cum ad nomina prius decursum est, rationabilius esse uidetur pro 15 uirili parte stipulationem eis adquiri, quod dominorum uocabula pro demonstratione || ha- f. 337 beantur.
- 38 IDEM libro quinto ad Quintum Mucium. Si seruus meus a liberto meo [B. 43, 8, 37] **E** 'operas sibi dari' stipuletur, inutilem stipulationem esse Celsus scribit: aliter atque si non adiecto hoc uerbo 'sibi' stipulatus fuerit. 20
- 39 IDEM libro uicensimo secundo ad Quintum Mucium. Cum seruus, in quo [B. 43, 8, 38] **E** usum fructum habemus, proprietatis domino ex re fructuarii uel ex operis eius nominatum stipuletur, adquiritur domino proprietatis: sed qua actione fructuarius recipere possit a domino proprietatis, requirendum est. item si seruus bona fide nobis seruat et id, quod nobis adquirere poterit, nominatum domino suo stipulatus fuerit, ei adquiret: sed qua 25 actione id recipere possumus, quaeremus. et non sine ratione est, quod Gaius noster dixit, condici id in utroque casu posse domino.
- 40 IDEM libro trigensimo tertio ad Quintum Mucium. Quidquid contraxit seruus, [B. 43, 8, 39] **E** dum nobis seruit, etiam si stipulationem contulit in alienationem uel manumissionem suam, tamen nobis id adquisitum erit, quia potestas eius tunc, cum id contraheret, nostra fuit. 30 idque⁴ est, si filius familias contrahat: namque etiam quod in emancipationis suae tempus contulerit, nobis debebitur, si tamen dolo malo id fecerit. f. 337' uacat

F(XYMOC)

¹ operis (*Hal.*)? ² derelictus? ³ idemque (τὸ αὖτοῦ ἐστι *B:* *edd.*)?

3 eo iure] *F.* mero iure *Y²M* et supra u. *O*, in eo iure *O*, iure *XY²C* 4 nam et haec generе quodam donatio (donatio *F²*) est] ne sollicites: praecepsit enim apud Iauolenum locus de missilibus, id est de donatione in personam incertam collata (cf. *Inst.* 2, 1, 46 sq.), quae prudenteribus uisa est prope accedere ad derelictionem 13 an om. *F¹* 29 manumissionem] manu- sitionem (sic) *F²*, iberumissionem *F¹* 30 con- traheretur nostra *F²* 31 in] it *F¹*